

Міністерство освіти і науки України
ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Факультет педагогіки і психології
Кафедра розвитку дитини раннього і дошкільного віку

Бородіна Олександра Сергіївна

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта»

Особистий підпис

О.С. Бородіна

Науковий керівник

докторка педагогічних наук, професорка

Бадер Світлана Олександрівна

В.о. завідувача кафедри |

кандидатка педагогічних наук, доцент

Гречишкіна Ірина Анатоліївна

Лубни – 2026

ЗМІСТ

	Стор
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ.....	7
1.1. Проблема естетичного виховання старших дошкільників у науковій літературі.....	7
1.2. Музика як засіб естетичного виховання старших дошкільників...	13
1.3. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики	23
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ ІІ. УПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ.....	33
2.1. Дослідження сучасного стану сформованості естетичної вихованості старших дошкільників.....	33
2.2. Реалізація педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики	43
2.3. Методичні рекомендації вихователям щодо естетичного виховання старших дошкільників засобами музики.....	57
Висновки до другого розділу.....	63
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Актуальність проблеми естетичного виховання дошкільників засобами музики зумовлена сучасними соціокультурними, психологічними та освітніми викликами, що постають перед системою дошкільної освіти в Україні. У контексті реформування освіти, орієнтованої на розвиток особистості, здатної до творчості, емоційної культури й духовних цінностей, особливої ваги набуває питання формування в дітей дошкільного віку естетичного ставлення до світу, уміння бачити, відчувати і творити красу. Саме музика – як найемоційніше з мистецтв – виступає унікальним засобом такого виховання, адже вона безпосередньо впливає на почуття, уяву, мислення, збагачує духовний досвід дитини, формує її естетичні переживання та цінності.

Сучасні тенденції розвитку суспільства засвідчують, що естетична культура людини є важливим чинником її гармонійного становлення, моральної зрілості й соціальної адаптації. Водночас спостерігається зниження рівня емоційної чутливості дітей, зменшення інтересу до мистецтва, перевантаження інформаційним контентом, що часто позбавлений духовно-естетичної цінності. У цих умовах музика виконує компенсаторну функцію – допомагає дитині зберегти внутрішню рівновагу, розвиває здатність до співпереживання, емоційної виразності, духовного відгуку на прекрасне. Як зазначає Л. Масол (2020), музика здатна виховувати не лише художній смак, а й людяність, співчуття, здатність до морального вибору через емоційно-ціннісне переживання краси.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю гуманізації дошкільної освіти, що передбачає створення емоційно комфортного, культурно насиченого середовища. У Базовому компоненті дошкільної освіти (ред. 2021 р.) одним із ключових результатів освітнього процесу визначено розвиток емоційно-

ціннісної сфери, художньо-естетичної компетентності, здатності дитини до творчого самовираження. Це засвідчує, що музика розглядається не лише як розважальний або розвивальний елемент, а як педагогічний засіб формування особистості, відкритої до краси, гармонії, співтворчості.

Наукові праці українських дослідників – О. Косинкової, Н. Гавриш, О. Кононко, О. Михайличенка, Т. Комарової – підтверджують, що саме музична діяльність створює сприятливі умови для розвитку естетичних почуттів, образного мислення та творчої ініціативи дошкільників. Вона стимулює внутрішню активність дитини, її здатність виявляти емоції у співі, русі, грі на інструментах, формує навички художнього сприймання і вираження. Через музику діти вчаться розуміти і передавати емоційні стани, пізнають морально-естетичні категорії – добро, гармонію, красу, співпереживання.

Не менш важливою є й соціальна значущість проблеми. У сучасному світі, де цифрові технології поступово витісняють живе спілкування і сенсорний досвід, саме музика здатна повернути дитині відчуття емоційної взаємодії, радості, натхнення. Музичне спілкування сприяє розвитку комунікативності, емпатії, толерантності, тобто тих якостей, які становлять основу естетичної і духовної культури особистості.

Отже, актуальність проблеми естетичного виховання дошкільників засобами музики визначається потребою сучасного суспільства у гармонійно розвиненій, духовно багатій, емоційно чутливій людині, здатній цінувати й творити красу. Музика, як особлива форма художнього відображення світу, стає потужним педагогічним інструментом формування в дітей естетичних почуттів, смаків і творчої індивідуальності. Її виховний потенціал забезпечує розвиток не лише музичних здібностей, а й особистісних якостей — доброзичливості, емоційної відкритості, здатності до співпереживання й духовного збагачення. Тому проблема естетичного виховання дошкільників засобами музики є

надзвичайно важливою для сучасної педагогічної теорії й практики та потребує подальшого системного наукового осмислення.

Об'єкт дослідження: процес естетичного виховання старших дошкільників в умовах ЗДО.

Предмет дослідження: педагогічні умови естетичного виховання старших дошкільників засобами музики.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність естетичного виховання старших дошкільників значно підвищиться, якщо упровадити в освітній процес ЗДО низку педагогічних умов, зокрема: *створення* емоційно-естетичного музичного середовища в ЗДО; *варіативність і художньо-творча спрямованість музичної діяльності*; залучення родини до естетичного виховання дошкільників засобами музики.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені та вирішені такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати проблему естетичного виховання дошкільників у науковій літературі.
2. Схарактеризувати специфіку музики як засобу естетичного виховання старших дошкільників.
3. Визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музики.
4. Визначити критерії та показники, схарактеризувати рівні естетичної вихованості старших дошкільників.

5. Упровадити педагогічні умови естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музики та сформулювати методичні рекомендації для вихователів ЗДО.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз та систематизація наукової літератури для характеристики ступеня розробленості проблеми щодо сутності естетичного виховання старших дошкільників; впливу музики на означений процес; *емпіричні* – спостереження, тестування, експертна оцінка та самооцінка дітей для виявлення рівня сформованості естетичної вихованості старших дошкільників; *методи математичної статистики* – для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягають у тому, що виявлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови естетичного виховання старших дошкільників засобами музики; визначено критерії та показники сформованості естетичної вихованості старших дошкільників.

Практичне значення дослідження полягає в розробці діагностичної методики визначення рівнів розвитку пізнавальної активності старших дошкільників та у визначенні педагогічних естетичного виховання старших дошкільників. Розроблений практичний матеріал (завдання, заняття, ігри та ін.), може бути використаний у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Апробація: участь у Х Всеукраїнській науково-практичній он-лайн конференції «Дошкільна освіта: від традицій до інновацій» (Суми, 2025), звітування у межах засідання кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку.

Експериментальний майданчик – ЗДО (ясла-садок) комбінованого типу №5 «Червона гвоздика» Черкаської міської ради.

Структура роботи: складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

1.1. Проблема естетичного виховання старших дошкільників у науковій літературі

Проблема естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку посідає важливе місце у сучасній педагогічній теорії та практиці, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивний розвиток емоційно-чуттєвої сфери, формуються основи світосприйняття, моральних і художніх цінностей особистості. У науковій літературі естетичне виховання розглядається як цілеспрямований процес формування в дитини здатності сприймати, оцінювати і створювати прекрасне у навколишньому світі, мистецтві та власній поведінці (В. Сухомлинський).

Ідеї про значення краси у розвитку дитини мають глибоке історико-педагогічне коріння. Ще Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці наголошували на гармонії емоційного, морального та естетичного виховання, вбачаючи у красі важливий чинник формування духовності людини. В українській педагогіці ці ідеї розвивали К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський. Зокрема, В. Сухомлинський [46; 47] підкреслював, що краса природи й мистецтва є джерелом морального вдосконалення дитини: «Через красу дитина входить у світ добра».

Сучасні дослідники (Т. Комарова, О. Кононко, Л. Артемова, Н. Гавриш, О. Шевнюк) розглядають естетичне виховання дошкільників як інтегрований процес, що охоплює емоційно-чуттєве, пізнавальне, моральне й творче становлення особистості. Вони підкреслюють, що естетичний розвиток старших

дошкільників проявляється у здатності сприймати й оцінювати естетичні явища, у сформованості художніх смаків, емоційної відгукуваності та творчої активності в різних видах діяльності – образотворчій, музичній, театралізованій, мовленнєвій, ігровій.

На думку Т. Комарової, естетичне виховання не може обмежуватися лише ознайомленням із творами мистецтва. Дослідниця наголошує, що важливо створювати умови для безпосереднього естетичного переживання, залучення дітей до художньо-творчої діяльності, яка стимулює розвиток уяви, емоційності та внутрішньої потреби у прекрасному. Вона підкреслює значення комплексного використання різних видів мистецтва – музики, живопису, театралізованої гри – для гармонійного розвитку естетичних почуттів дошкільників [20].

О. Кононко розглядає естетичне виховання як важливу складову соціалізації дитини, підкреслюючи, що естетичний розвиток має відбуватися у взаємодії з дорослими та однолітками. Учена зазначає, що саме у спільній діяльності формується здатність дитини до емоційного співпереживання, розуміння краси людських стосунків, поведінки, праці. На її думку, естетичне виховання є не лише формуванням художнього смаку, а й способом розвитку моральних почуттів – доброти, чуйності, співчуття [21].

Своєю чергою, у роботах Л. Артемової підкреслює значення художньо-естетичної діяльності як провідного засобу формування естетичних почуттів та смаків у старших дошкільників. Вона вважає, що особливу роль у цьому процесі відіграє образотворча діяльність, яка сприяє розвитку спостережливості, емоційної виразності та індивідуальності дитини. Артемова наголошує, що педагог повинен не нав'язувати зразки краси, а допомагати дитині самостійно відкривати її у світі, що її оточує, формуючи суб'єктивне естетичне ставлення до дійсності [1].

У працях Н. Гавриш естетичний розвиток розглядається у контексті компетентнісного підходу. Вона зазначає, що результатом естетичного виховання є сформованість художньо-естетичної компетентності дитини, яка виявляється у здатності емоційно сприймати мистецькі твори, оцінювати явища дійсності з позицій краси, а також у прагненні до творчої самореалізації. Науковиця підкреслює важливість інтеграції естетичного компонента у всі напрями освітнього процесу – пізнавальний, мовленнєвий, ігровий, музичний, художній – з метою створення цілісного виховного простору [10].

О. Шевнюк (2020) розглядає естетичне виховання дошкільників у контексті оновлення змісту дошкільної освіти. Вона наголошує, що сучасне естетичне виховання має ґрунтуватися на принципах креативності, особистісної спрямованості та культуровідповідності. Згідно з її підходом, педагог повинен виступати не лише джерелом знань, а й партнером у творчому пошуку, стимулювати індивідуальні естетичні прояви дітей, підтримувати їхні творчі ініціативи. Дослідниця акцентує на необхідності використання інтерактивних методів і художньо-педагогічних технологій, які сприяють формуванню емоційно-естетичної культури дитини [56].

Комплексне дослідження проблеми емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку в контексті освітньої системи Німеччини здійснила М. Воробель, розкривши її сутність, структурні компоненти та педагогічні умови реалізації. Авторка виходить із положення, що емоційно-естетичний розвиток є невід’ємним аспектом цілісного становлення особистості дитини, оскільки забезпечує гармонію між почуттєво-емоційною та когнітивною сферами. У роботі уточнено поняття *«емоційно-естетичний розвиток»*, яке визначено як процес формування в дитини здатності до сприймання, переживання та оцінювання естетичних явищ дійсності, а також до творчої самореалізації на основі емоційного досвіду.

На основі узагальнення сучасної німецької педагогічної практики авторка окреслює кілька ключових напрямів емоційно-естетичного виховання:

- естетико-чуттєве пізнання природи, що реалізується через екологічно спрямовану діяльність дітей;
- естетичне виховання засобами мистецтва (музика, образотворчість, театралізація);
- естетика міжособистісних стосунків, у межах якої формуються емоційна культура, толерантність, емпатія;
- естетика побуту і навколишнього середовища, тобто формування відчуття гармонії простору й краси повсякденного життя.

Авторка доводить, що в системі німецької дошкільної освіти емоційно-естетичний розвиток реалізується не як окремий напрям виховання, а як наскрізна складова всієї освітньої діяльності. Це проявляється в організації естетично насиченого середовища, у художньо-естетичному змісті освітніх програм, у високому рівні підготовки педагогів до роботи з мистецькими матеріалами. Значну увагу приділено принципу *Selbsttätigkeit* – самодіяльності дитини, що передбачає вільний вибір форм творчої активності, співпрацю з дорослими на засадах партнерства, розвиток естетичної самостійності.

На основі порівняльного аналізу авторка виявила, що емоційно-естетичне виховання у Німеччині тісно інтегроване з моральним і соціальним розвитком, а основна його мета полягає у формуванні гуманної, духовно відкритої, здатної до емоційного співпереживання особистості [9].

Т. Тодосієнко та О. Андрійцев подають сучасне бачення проблеми естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку в контексті розвитку їхнього творчого потенціалу. Автори підкреслюють, що естетичне виховання у дошкільному дитинстві є одним із провідних чинників гармонійного становлення особистості, адже саме через художньо-образну діяльність дитина пізнає красу

світу, формує емоційно-ціннісне ставлення до дійсності та розвиває здатність виражати власні почуття засобами мистецтва.

З позицій сучасної педагогіки стаття обґрунтовує, що образотворча діяльність – це не лише засіб навчання технічних умінь, а передусім сфера естетичного переживання й самовираження, де дитина вчиться сприймати, оцінювати й відтворювати естетичні явища. Учені наголошують, що ефективне естетичне виховання можливе лише за умов створення художньо насиченого, емоційно сприятливого середовища, яке стимулює самостійність, творчу ініціативу та індивідуальне бачення [54]

Особливу увагу приділено використанню нетрадиційних технік малювання (монотипія, малювання піском, відбитки, фротаж, малювання свічкою, комбіновані техніки тощо) як педагогічному інструменту, що розширює межі дитячої уяви, активізує сенсорний досвід і сприяє глибшому естетичному сприйманню кольору, форми, композиції. Застосування таких технік дозволяє дитині не просто відтворювати зразки, а створювати власний художній образ, виявляючи емоційне ставлення до світу, власну естетичну позицію. Саме в цьому, за Т. Тодосієнко та О. Андрійцевим, полягає головна мета естетичного виховання – у розвитку здатності бачити, переживати і творити красу.

О. Косинкова розглядає емоційно-естетичне виховання як цілісний педагогічний процес, у якому музичне мистецтво виступає не лише як засіб розвитку музичних компетенцій, а передусім – як чинник формування естетичного досвіду, емоційної чутливості й художнього смаку дитини. Авторка підкреслює, що естетичне виховання у дошкільному віці має забезпечувати емоційну відкритість до краси, здатність переживати художній образ і трансформувати емоційні враження у творчі форми самовираження; музика при цьому розглядається як один із провідних засобів такої трансформації. Ця теоретична установка узгоджується із сучасними підходами в психології

мистецтва та педагогіці, які визначають естетичний досвід як синтез емоції, пізнання й творчості [25, с. 275].

Естетичний компонент у статті висвітлений через кілька взаємопов'язаних аспектів. По-перше, музика трактована як середовище естетичної комунікації: звучання, тембр, мелодійність і ритм створюють художній образ, який дитина емоційно переживає й інтерпретує; таким чином формується естетична чутливість і емоційна культура. По-друге, музична діяльність сприяє формуванню художнього смаку – через поступове знайомлення з різними музичними жанрами (народна пісня, дитяча музика, фрагменти класики) і через педагогічно організовані ситуації оцінювання й порівняння музичних образів. По-третє, музика як засіб самовираження дає дітям можливість створювати власні художні образи (через спів, імпровізацію, музично-ритмічні рухи), а отже – виробляти естетичні судження та переживати естетичну радість творення. Ці положення відповідають концептуальним моделям музично-естетичного виховання, представленим в українській педагогічній літературі [Там само].

Як бачимо, науковці зазначають, що саме у старшому дошкільному віці дитина починає усвідомлено ставитися до краси як до соціальної цінності. У цей період з'являється здатність диференціювати поняття «гарне» і «негарне», відчувати емоційне задоволення від краси природи, мистецтва, людських стосунків. Естетичне почуття формується в процесі спільної діяльності з дорослими, що стимулює розвиток уяви, мовлення та емоційної культури.

Водночас аналіз сучасних досліджень засвідчує наявність низки суперечностей у вирішенні проблеми естетичного виховання старших дошкільників: між зростаючими вимогами суспільства до естетичної культури особистості й недостатнім рівнем її сформованості у дітей; між потенціалом мистецтва як засобу виховання і його недостатнім використанням у педагогічній

практиці; між потребою у творчій самореалізації дітей і шаблонністю організації виховного процесу. Ці суперечності зумовлюють необхідність пошуку нових підходів, методів і засобів естетичного впливу, що сприятимуть гармонійному розвитку особистості дошкільника.

1.2. Музика як засіб естетичного виховання старших дошкільників

Музика посідає особливе місце серед засобів естетичного виховання, оскільки вона має безпосередній емоційний вплив на дитину, сприяє розвитку її чуттєвої сфери, уяви, творчої ініціативи та здатності до співпереживання. За визначенням В. Сухомлинського, «музика – це найтонший інструмент впливу на душу дитини, джерело моральної чистоти й духовної культури» [46].

У працях українських педагогів, зокрема В. Сухомлинського, наголошується, що музика – це «мова почуттів», через яку дитина вчиться відчувати красу світу, осягати його гармонію та духовність. Учений підкреслював, що неможливо виховати морально чисту, естетично чутливу людину без впливу музичного мистецтва, адже саме воно відкриває серце для добра і співчуття [47]. Музика, за його словами, має стати природною частиною дитячого життя, наповнюючи його світлими емоціями, глибиною переживань і внутрішньою гармонією.

Сучасні українські дослідники (Б. Брилін, Л. Перетятко, Л. Сбітнева, В. Шульгіна) розглядають музичне мистецтво як інтегративний засіб формування естетичних якостей особистості, що поєднує емоційно-ціннісне, пізнавальне й творчо-діяльнісне начало. На їхню думку, під впливом музики у дітей формується здатність глибше розуміти художні образи, розвивається

естетичний смак, емоційна культура, потреба у красі й гармонії. Т. Лісовська зазначає, що музика, апелюючи до почуттів дитини, виступає «каналом естетичної соціалізації», через який дитина засвоює культурні цінності, традиції й національні ідеали [29].

Для дітей старшого дошкільного віку характерне інтенсивне формування емоційно-ціннісного ставлення до явищ навколишнього світу. У цьому віці дитина вже здатна диференціювати емоційні відтінки музичних образів, розрізняти темп, ритм, динаміку, ладові особливості музичних творів. Саме через музику дитина засвоює основи естетичного сприймання, розвиває смак, емоційний інтелект та образне мислення [13].

Музична діяльність у ЗДО охоплює спів, слухання музики, ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах, елементи імпровізації. Кожен із цих видів діяльності виступає важливим компонентом естетичного виховання.

Так, слухання музики сприяє розвитку здатності до емоційного сприйняття та аналітичного розуміння художнього образу. Через спільне обговорення почутого педагог формує у дітей уміння визначати настрій, характер музики, співвідносити його із власним емоційним станом [19, с. 152].

Співоча діяльність дозволяє дитині безпосередньо включитися в процес художньої творчості. Виконання пісень розвиває музичний слух, почуття ритму, артикуляційну чіткість, сприяє гармонійному поєднанню емоційного та інтелектуального компонентів естетичного сприйняття [8].

Музично-ритмічні рухи активізують моторну сферу дитини, сприяють координації, виразності, формують відчуття краси руху. У спільних музично-рухових іграх діти засвоюють морально-естетичні норми взаємодії, доброзичливість, колективізм [3, с. 25].

Імпровізація та елементи творчості (складання мелодій, створення ритмічних супроводів) стимулюють розвиток творчої ініціативи, уяви,

самовираження. У процесі імпровізації музика стає не лише об'єктом сприймання, а й засобом самовираження дитини [7].

Музика є унікальним засобом духовного й естетичного розвитку людини, оскільки вона безпосередньо впливає на емоційно-чуттєву сферу, формує внутрішній світ особистості, розвиває здатність до переживання, співпереживання та усвідомлення краси. Вона не лише збагачує духовний досвід дитини, а й сприяє становленню морально-естетичних якостей, які визначають гармонійність і гуманність особистості.

Музика впливає на формування естетичних якостей особистості через кілька взаємопов'язаних психологічних механізмів. По-перше, це емоційно-афективний механізм, який проявляється в здатності музики викликати широкий спектр почуттів – від радості до смутку, від спокою до піднесення. Завдяки цьому дитина вчиться розпізнавати власні емоції, осмислювати їх, виражати в художній формі, що сприяє становленню емоційної культури.

По-друге, музика діє через образно-символічний механізм: сприймаючи музичні образи, дитина створює власні уявні картини, пов'язує звукові враження з життєвим досвідом, що розвиває образне мислення й естетичну уяву.

По-третє, у процесі спільної музичної діяльності реалізується соціально-комунікативний механізм: діти навчаються гармонійної взаємодії, колективної творчості, дотримання естетичних і моральних норм поведінки [11].

Як свідчать дослідження українських педагогів (Б. Брилін, Г. Дідіч, Л. Перетятко), систематичне залучення дітей до музичної діяльності сприяє розвитку чуттєвості, художнього смаку, здатності до співпереживання. Особливо цінним є використання українського фольклору, який зберігає природну гармонію поетичного слова, мелодії та руху. Народна пісня, як зазначає Я. Левчук [28], має величезний виховний потенціал, оскільки несе в собі духовно-моральні орієнтири, національний характер і красу народної душі. Через

фольклорну музику дитина засвоює естетичні норми рідної культури, формується її емоційна й ціннісна причетність до національної традиції.

Вплив музики на формування естетичних якостей проявляється насамперед у розвитку емоційної чутливості, естетичного смаку, творчої ініціативності та емпатії. Регулярне слухання музичних творів сприяє формуванню тонкого емоційного слуху, уміння розрізняти настрій і характер музики, оцінювати її виразні засоби. У процесі співу, гри на дитячих інструментах, музично-ритмічних рухів діти оволодівають культурою вираження почуттів, здатністю передавати внутрішній стан через інтонацію, рух, міміку. Це є основою естетичної виразності – однієї з провідних естетичних якостей особистості.

Дослідження сучасних українських педагогів доводять, що участь дітей у творчих музичних іграх, імпровізаціях і театралізованих діях активізує уяву, сприяє самовираженню, розвиває здатність до естетичної оцінки. Як зазначає А. Шевчук «музика вчить не лише слухати, а й відчувати, розуміти й творити» [58, с. 37], тому її виховний вплив є комплексним – він охоплює емоційну, інтелектуальну та моральну сфери.

Зупинимось на психолого-педагогічних особливостях сприймання музики старшими дошкільниками.

Психолого-педагогічні особливості сприймання музики старшими дошкільниками визначаються специфікою емоційного, інтелектуального та естетичного розвитку дитини на цьому етапі. Старший дошкільний вік (5-6 років) є періодом активного становлення емоційної чутливості, уяви, здатності до елементарного аналізу художніх явищ, тому саме в цей час музика має особливо сильний виховний вплив.

Сприймання музики дітьми цього віку має переважно емоційно-образний характер. Дитина ще не може раціонально пояснити зміст твору, проте глибоко

переживає почуття, які викликає мелодія, ритм чи тембр. Музика пробуджує в неї певний настрій, асоціації, спогади, активізує фантазію. Відомий український педагог В. Сухомлинський зазначав, що музика має надзвичайну силу емоційного впливу, адже «вона говорить мовою серця» і через почуття формує духовний світ дитини [46; 47]. Саме тому важливо, щоб педагог не лише знайомив дітей з музикою, а й допомагав їм усвідомлювати власні переживання, вчити висловлювати їх словами, рухом, мімікою, малюнком.

У старшому дошкільному віці формується здатність до диференційованого сприймання музичних засобів виразності – діти починають розрізняти характер мелодії, динаміку, темп, лад, ритм. Вони можуть визначити, чи звучить музика весело чи сумно, спокійно чи енергійно, відчують контрастність настроїв. Поступово з'являються елементи аналітичного слухання: дитина здатна впізнавати знайомі твори, запам'ятовувати мелодії, помічати зміни у звучанні. Такі процеси сприяють розвитку музичного слуху, пам'яті та уваги, а також удосконаленню емоційно-ціннісної сфери.

Важливою особливістю сприймання музики дітьми цього віку є тісний зв'язок слухових і рухових відчуттів. Ритмічні рухи, танці, музичні ігри допомагають дитині глибше відчувати структуру музичного твору, зрозуміти його емоційний зміст. Через рух вона виражає почуття, які викликає музика, і таким чином відбувається інтеграція емоційного та фізичного досвіду. Як зазначає дослідниця Л. Сбітнева, саме синтез слухового, рухового та емоційного компонентів створює умови для цілісного естетичного сприйняття музики дошкільником.

Значну роль у процесі сприймання відіграє і змістовий аспект музики. Старші дошкільники починають усвідомлювати, що музика може розповідати про події, людей, природу, почуття. Педагог має допомагати дитині віднаходити ці образи, співвідносити музику з життєвим досвідом, стимулювати розвиток

асоціативного мислення. Наприклад, слухаючи твір, діти можуть уявляти, хто або що «говорить» у музиці, який настрій вона передає, з яким кольором чи порою року її можна порівняти. Таке уявне моделювання сприяє розвитку художнього мислення та естетичної уяви.

Велике значення має також індивідуальний підхід до дітей, адже рівень емоційної чутливості, музичної пам'яті та уваги у кожного різний. Одні діти реагують на музику більш безпосередньо, інші – спокійніше, проте глибше усвідомлюють зміст твору. Завдання педагога полягає в тому, щоб створити умови для вільного емоційного самовираження кожної дитини, не нав'язуючи власних оцінок, а м'яко спрямовуючи її сприйняття.

Психологи зазначають, що саме у старшому дошкільному віці музика може стати основою формування емоційного інтелекту. Через слухання та виконання діти вчаться співпереживати, відчувати настрій інших, розрізняти тонкі емоційні відтінки. Таким чином, сприймання музики сприяє розвитку емпатії, моральних почуттів, гуманності – тобто тих якостей, які лежать в основі естетичного й духовного становлення особистості.

Отже, сприймання музики старшими дошкільниками – це складний психолого-педагогічний процес, у якому взаємодіють емоційне, когнітивне й діяльнісне начала. Через емоційне переживання, уяву, рух і творчу активність діти поступово засвоюють естетичні цінності, формують здатність бачити і відчувати красу у звуках, у світі, у людських взаєминах. Музика стає для них не лише джерелом радості, а й потужним засобом формування духовно багатой, гармонійної особистості.

Форми і методи музично-естетичного виховання у закладах дошкільної освіти посідають центральне місце у формуванні емоційної культури, естетичного смаку та творчих здібностей дітей. Музично-естетичне виховання – це цілісний педагогічний процес, у якому музика виступає як засіб пізнання,

емоційного розвитку й художнього самовираження. Завдання педагога полягає у створенні таких педагогічних умов, що сприяють активному, осмисленому й емоційно насиченому засвоєнню музичного досвіду дитиною.

Основними формами музично-естетичного виховання у ЗДО є музичні заняття, індивідуальні й групові музичні ігри, ранкові зустрічі з музикою, свята, розваги, тематичні тижні мистецтв, інтегровані заняття та самостійна художня діяльність дітей. Центральне місце серед них займають музичні заняття, які мають систематичний і плановий характер. Вони проводяться музичним керівником у тісній співпраці з вихователями й охоплюють різні види діяльності: слухання музики, спів, ритмічні рухи, гру на дитячих музичних інструментах, елементи творчості та імпровізації [42].

Слухання музики є однією з провідних форм музично-естетичного виховання. Воно сприяє формуванню у дітей уміння зосереджувати увагу, слухати й розуміти музику, відчувати її емоційний зміст. Педагог має добирати твори, доступні для сприйняття, але водночас художньо цінні — класичні мініатюри, українські народні мелодії, пісні композиторів, які створюють яскраві образи природи, праці, людських почуттів. Після слухання доцільно обговорити з дітьми враження від твору: який він за настроєм, які почуття викликав, з чим асоціюється. Таке осмислене сприйняття сприяє формуванню естетичних суджень і розвиває емоційну культуру [44].

Важливою формою є *співоча діяльність*. Спів для дошкільників – не лише музична вправа, а форма емоційного самовираження. Виконуючи пісні, діти засвоюють мелодію, ритм, інтонацію, розвивають музичний слух, дикцію, дихання, а головне – навчаються передавати настрій твору, його художній образ. Важливо, щоб репертуар пісень відповідав віковим особливостям і інтересам дітей, відображав тематику дитячого життя, природи, дружби, сімейних

стосунків. Особливе значення мають українські народні пісні, які містять у собі природну мелодійність, емоційну чистоту й моральний зміст.

Не менш важливими є *музично-ритмічні рухи*, які поєднують музику з пластичним вираженням почуттів. Через рух дитина відчуває ритм, динаміку, темп, характер музики. Танцювальні вправи, ритмічні ігри, рухи з предметами чи стрічками розвивають координацію, пластику, почуття гармонії, формують естетичну виразність тіла. Цей вид діяльності особливо цінний для дітей із підвищеною потребою у руховій активності, оскільки поєднує фізичний і художній розвиток [55, с. 448].

Окреме місце займає *гра на дитячих музичних інструментах*. Вона дозволяє дітям безпосередньо взаємодіяти зі звуком, розвиває слух, ритмічне відчуття, концентрацію уваги. Гра на металофоні, трикутнику, барабані чи дзвіночках допомагає відчути радість колективного музикування, а спільне виконання невеликих оркестрових творів виховує дисципліну, взаєморозуміння і відповідальність.

Невід'ємним елементом музично-естетичного виховання є *творчі прояви дітей*: імпровізація мелодій, створення простих ритмів, придумування рухів до музики, інсценізація пісень. Такі завдання стимулюють розвиток фантазії, креативності, ініціативності. Як зазначає В. Шульгіна, творчість у музиці – це не результат, а процес переживання краси, у якому формується естетичне ставлення до світу [49, с. 125].

У практиці ЗДО важливе місце належить *музичним святкам і розвагам*. Вони є синтетичною формою мистецької діяльності, яка поєднує спів, рух, слово, гру, театралізацію. Підготовка до свята формує у дітей почуття колективізму, відповідальності, художнього смаку, а саме дійство стає джерелом радості, емоційного піднесення та естетичного задоволення. Особливо ефективними є тематичні свята, пов'язані з народним календарем – «Свято осені», «Різдвяні

колядки», «Веснянки», які знайомлять дітей з культурною спадщиною та формують любов до традицій.

Серед методів музично-естетичного виховання найчастіше застосовуються емоційно-образний, ігровий, проблемно-пошуковий, художньо-порівняльний і метод творчих завдань. *Емоційно-образний метод* ґрунтується на створенні у дітей яскравих художніх асоціацій під час слухання або виконання музики; педагог допомагає дітям уявити образи, викликані звучанням, підсилює їх через міміку, слово, рух.

Ігровий метод забезпечує природне засвоєння музичного матеріалу через сюжет, рольову взаємодію, що особливо відповідає віковим особливостям дошкільників. *Проблемно-пошуковий метод* активізує мислення дітей: педагог ставить запитання, спонукає знайти рішення – наприклад, як можна передати у русі характер музики. *Художньо-порівняльний метод* допомагає розвивати здатність до естетичних суджень, коли діти порівнюють твори різного настрою, темпу, жанру. *Метод творчих завдань* стимулює самостійність: діти придумують власні рухи, ритми, мелодії [51].

Ефективність форм і методів музично-естетичного виховання залежить від майстерності педагога, його емоційної відкритості, любові до музики й уміння передавати цю любов дітям. Вихователь або музичний керівник має бути не лише організатором занять, а й партнером у творчому процесі, який надихає дитину на переживання й пізнання краси.

Висновкуємо, що форми і методи музично-естетичного виховання у ЗДО мають бути різноманітними, емоційно насиченими, спрямованими на розвиток інтересу до музики, формування естетичного сприйняття та духовного світу дитини. Їх ефективне поєднання створює сприятливе середовище для гармонійного розвитку особистості, для якої музика стає не лише розвагою, а й джерелом радості, натхнення й духовного зростання.

Таким чином, музика виступає одним із найефективніших засобів естетичного виховання старших дошкільників завдяки своїй здатності безпосередньо впливати на емоційно-чуттєву сферу дитини. Її специфіка полягає у поєднанні емоційного, когнітивного та творчого впливів, що забезпечує цілісне формування естетичного досвіду дитини 5–6 років. По-перше, музика діє на дитину емоційно, викликаючи широкий спектр почуттів, формуючи емоційну чутливість, здатність розпізнавати та висловлювати власні переживання. Саме через емоційний відгук музика відкриває шлях до формування естетичного ставлення до світу. По-друге, музика активізує образно-символічне мислення, допомагаючи дитині створювати власні уявні картини, інтерпретувати художні образи, співвідносити їх із життєвим досвідом. У цьому віці діти вже здатні розрізняти характер, настрій, темп, динаміку, що розвиває їхній естетичний смак, музичний слух і здатність до елементарного аналізу. По-третє, музика сприяє соціально-комунікативному розвитку: у спільному співі, іграх, танцях діти навчаються взаємодії, співпереживанню, колективній творчості. Цей аспект підсилює виховний потенціал музики, формуючи морально-естетичні норми поведінки.

Специфіка музики також полягає у її інтегративному характері: вона одночасно залучає слухові, рухові, мовленнєві та емоційні канали сприймання. Через спів, ритмічні рухи, гру на інструментах та імпровізацію музика стає засобом самовираження, творчості й розвитку внутрішньої гармонії. Саме ця багатовимірність робить музичну діяльність особливо цінною для дітей старшого дошкільного віку, які активно формують естетичну чутливість та художнє мислення.

Отже, специфіка музики як засобу естетичного виховання старших дошкільників полягає в її здатності поєднувати емоційний вплив, образне мислення, творчу активність і соціальну взаємодію, забезпечуючи гармонійний

розвиток особистості. Музика не лише розвиває художній смак і емоційну культуру, а й формує духовні цінності, естетичне ставлення до світу та здатність переживати і творити красу.

1.3. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики

Аналіз проблеми естетичного виховання дошкільників, а також специфіки музики та її впливу на старших дошкільників, дозволяють перейти до обґрунтування педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики.

Перш за все, визначимо сутність категорії «педагогічні умови», що у сучасному науковому полі розуміється як сукупність цілеспрямовано створених педагогом зовнішніх і внутрішніх чинників, які забезпечують ефективний перебіг освітнього процесу та оптимальний розвиток особистості. Це поняття має системний характер, оскільки охоплює різні компоненти педагогічної діяльності, що взаємодіють між собою й у своїй сукупності сприяють досягненню поставленої мети навчання або виховання [6].

Педагогічні умови не є стихійними – вони формуються свідомо, відповідно до завдань освітнього процесу, вікових та індивідуальних особливостей вихованців, специфіки змісту навчання. У сучасних підходах особлива увага приділяється тому, що педагогічні умови включають не лише організаційні чи матеріально-технічні аспекти, а й психолого-педагогічні чинники: мотивацію дітей, емоційний комфорт, характер взаємодії з педагогом, рівень зацікавленості та активності.

Саме тому у наукових дослідженнях наголошується на їх інтегративності: вони поєднують організацію освітнього середовища, добір методів і форм роботи, створення творчої атмосфери, підтримку дитячої ініціативи та розвиток суб'єктності дитини. Педагогічні умови також розглядаються як гнучка структура, що потребує адаптації до індивідуальних потреб вихованців, їхнього темпу й стилю розвитку.

Узагальнюючи, у сучасній педагогіці під педагогічними умовами розуміють цілісну систему факторів, організованих педагогом таким чином, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для навчання, виховання та розвитку особистості, її творчого потенціалу й життєвої активності.

Нами було виокремлено такі педагогічні умови естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музики:

- *створення емоційно-естетичного музичного середовища в ЗДО;*
- *варіативність і художньо-творча спрямованість музичної діяльності;*
- *залучення родини до естетичного виховання дошкільників засобами музики.*

Створення емоційно-естетичного музичного середовища у ЗДО є однією з ключових педагогічних умов ефективного естетичного виховання дітей засобами музики. Таке середовище розглядається як сукупність організаційно-педагогічних, просторово-художніх та емоційно-комунікативних чинників, що забезпечують повноцінне сприймання, переживання і творче відображення музики дитиною.

Згідно з позицією Л. Масол, музичне середовище повинно не лише сприяти розвитку слухових умінь, а й формувати в дітей ціннісно-естетичне ставлення до звукової дійсності, створювати умови для гармонійного поєднання раціонального й емоційного у пізнанні мистецтва [31].

Основою емоційно-естетичного середовища є організація простору, який стимулює сенсорне та емоційне сприймання музики. Це передбачає використання у музичній залі або груповій кімнаті художньо дібраного декору, наявність музичних інструментів, ілюстрацій, предметів народного мистецтва, які створюють атмосферу краси, затишку й натхнення. Як підкреслює О. Косинкова, важливо, щоб середовище було поліфонічним за своєю структурою – поєднувало слухові, зорові та рухові стимули, адже саме синестезійне сприйняття дає змогу дитині глибше відчувати музичний образ і перетворити його на власне естетичне переживання [25].

Емоційно-естетичне музичне середовище не обмежується фізичним простором, воно включає також систему взаємин між педагогом і дітьми. Вихователь або музичний керівник виступає носієм естетичної культури, моделює ситуації щирого емоційного спілкування, демонструє захоплення музикою, передає дітям власне емоційне ставлення до неї. На думку М. Примакової, саме емоційно забарвлене спілкування під час музичної діяльності створює атмосферу довіри та співпереживання, у якій формується здатність дошкільників до естетичного відгуку [37]. Таким чином, музичне середовище виконує не лише виховну, а й комунікативну функцію – воно формує художньо-емоційний діалог між дитиною, педагогом і мистецтвом.

Важливою складовою створення такого середовища є добір якісного музичного репертуару, який відзначається високим естетичним рівнем, емоційною насиченістю та відповідністю віковим особливостям дітей. В основі має бути не лише дитяча пісенна творчість, а й зразки класичної, народної, сучасної української музики, що розкривають різні емоційні стани – радість, спокій, здивування, співчуття. Як зазначає О. Михайличенко, саме через систематичне ознайомлення з музичними творами високої художньої цінності

формується естетичний смак, здатність розрізняти прекрасне, відчувати гармонію та художній стиль [33].

Не менш важливим аспектом є створення ситуацій активного естетичного переживання. Дитина має не лише слухати музику, а й взаємодіяти з нею через рух, спів, гру на інструментах, малювання під музику чи імпровізацію. Такі види діяльності активізують емоційно-чуттєву сферу, сприяють естетичній саморегуляції та розвитку здатності до вираження власних почуттів у художній формі. О. Михайличенко наголошує, що саме у процесі безпосереднього музичного самовираження дитина переходить від пасивного слухача до активного творця, а це і є сутність естетичного виховання [Там само].

Отже, емоційно-естетичне музичне середовище виступає основою формування художньо-емоційного досвіду дошкільників. Воно створює умови для розвитку естетичної чутливості, емоційної виразності та творчої ініціативи, забезпечує гармонію між почуттям і мисленням, сприйманням і дією. У такому середовищі музика стає для дитини не лише предметом слухання, а засобом духовного збагачення, емоційного розвитку й пізнання краси світу.

Наступна педагогічна умова – **варіативність і художньо-творча спрямованість музичної діяльності в ЗДО** – виступає однією з ключових оскільки забезпечує розвиток естетичного досвіду, творчого мислення й емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. У сучасній педагогічній теорії (О. Косинкова, Л. Масол, О. Михайличенко, Г. Падалка, О. Рудницька) наголошується, що музична діяльність повинна бути не одноманітною і репродуктивною, а варіативною – тобто такою, що дає змогу дитині проявляти ініціативу, обирати способи дії, імпровізувати, комбінувати художні засоби відповідно до власних емоцій і уявлень. Варіативність забезпечує природну мотивацію, сприяє самовираженню дитини та формує її особистісно-естетичну позицію.

У дошкільному віці музика виступає багатофункціональним засобом виховання, що поєднує пізнання, емоцію і творчість. Саме тому педагог має організовувати діяльність у різних формах: слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих інструментах, елементи музичної драматизації, створення простих мелодій, імпровізаційне музикування. Як підкреслює О. Косинкова, розмаїття видів музичної активності сприяє глибшому емоційному залученню дітей і розвитку їхнього естетичного сприймання, оскільки кожен вид діяльності дає можливість по-новому «прожити» музичний образ [25]. Наприклад, дитина, яка спочатку слухає твір, а потім передає його характер через рух або малюнок, здобуває комплексний художній досвід.

Художньо-творча спрямованість музичної діяльності полягає у тому, що музика розглядається не як технічна навичка чи об'єкт засвоєння, а як засіб творення краси, спосіб емоційного самовираження і пізнання світу через естетичні переживання. За твердженням О. Михайличенка, творчість у музичній діяльності дітей не слід розуміти як створення «нового» в художньому сенсі, а радше як процес вільного емоційного відгуку, де дитина виявляє індивідуальність, фантазію, здатність до художнього узагальнення [33]. Такий підхід дозволяє розвивати не лише музичні здібності, а й естетичне мислення, внутрішню потребу у вираженні гармонії.

Варіативність музичної діяльності передбачає також гнучкість педагогічного підходу. Вихователь має використовувати різні форми організації: індивідуальні, групові та колективні, чергуючи навчальні та ігрові методи. Доцільним є впровадження інтегрованих занять, на яких музика поєднується з іншими видами мистецтва – образотворчим, театральним, літературним. Такий міжмистецький підхід сприяє розвитку асоціативного мислення, гармонізації емоційної та інтелектуальної сфер, поглиблює розуміння краси у різних її

формах. Як зазначає Л. Масол [31], саме інтеграція мистецтв у дошкільному віці створює умови для формування цілісного естетичного світогляду.

Особливе значення має використання імпровізації як засобу художнього розвитку. Імпровізаційні вправи – спів власних мелодій, створення звукових ефектів, ритмічні експерименти – допомагають дітям вільно передавати власний емоційний стан, створювати індивідуальні образи, відчувати радість від творчого процесу. Такий досвід є надзвичайно важливим для становлення естетичного ставлення до мистецтва, адже дитина усвідомлює себе не лише слухачем, а й активним творцем.

Художньо-творча спрямованість також передбачає педагогічну підтримку дитячої ініціативи. Вихователь має створювати умови, де кожен вихованець може проявити себе відповідно до своїх інтересів і можливостей: обрати роль у музичній грі, запропонувати рух під мелодію, висловити думку про почуту пісню. У цьому контексті педагог виконує роль фасилітатора, який не нав'язує готових рішень, а стимулює самостійні пошуки дітей, спрямовує їхні естетичні переживання в творче русло.

Отже, варіативність і художньо-творча спрямованість музичної діяльності в закладі дошкільної освіти є передумовою емоційно насиченого, особистісно орієнтованого процесу естетичного виховання. Вона дає змогу кожній дитині знайти власний спосіб взаємодії з музикою, пережити її як джерело натхнення і радості, розкрити індивідуальний художній потенціал. У результаті музика перетворюється на потужний засіб формування естетичної свідомості, творчого мислення та духовного збагачення дошкільника.

Залучення сім'ї до естетичного виховання дошкільників є важливою педагогічною умовою, що забезпечує цілісність і послідовність формування естетичного досвіду дитини. Сім'я виступає первинним осередком прилучення дитини до краси, культури, мистецтва і морально-естетичних цінностей. Саме в

домашньому середовищі закладаються основи художнього смаку, емоційної чутливості, здатності помічати й оцінювати прекрасне у навколишньому світі. За дослідженнями Л. Артемової, Н. Гавриш та О. Кононко, виховний вплив родини є незамінним, адже естетичні враження, отримані у сімейному спілкуванні, мають глибоко особистісний, емоційно забарвлений характер, що сприяє становленню духовного світу дитини.

Залучення батьків до процесу естетичного виховання передбачає створення єдиного освітньо-естетичного простору «заклад дошкільної освіти – сім'я», у межах якого дитина має змогу отримувати узгоджені емоційні та художні враження. Як підкреслює О. Косинкова, ефективність музично-естетичного розвитку дошкільників значною мірою залежить від того, наскільки родина підтримує дитину у сприйманні й творенні мистецтва [25]. Якщо педагогічні зусилля в садочку не підкріплюються сімейною практикою – домашнім слуханням музики, участю у спільних творчих заходах, позитивним емоційним ставленням до мистецтва – естетичний розвиток дитини залишається поверховим.

Одним із найдієвіших напрямів роботи є естетична просвіта батьків. Вихователі й музичні керівники можуть проводити консультації, майстер-класи, батьківські зустрічі, де ознайомлюють родини з особливостями естетичного розвитку дітей, роллю музики, образотворчої та театралізованої діяльності у формуванні емоційної культури. Така взаємодія підвищує педагогічну компетентність батьків, допомагає їм усвідомити значення краси в повсякденному житті дитини. Як зазначає Л. Масол [31], родина має виступати не лише споживачем культурних продуктів, а активним учасником естетичного виховання – носієм традицій, смаків, норм художньої поведінки.

Особливо ефективним є спільне залучення сім'ї до музично-естетичних заходів, що проводяться в закладі дошкільної освіти: родинні концерти, творчі

ранки, виставки дитячих робіт, музичні свята. Участь у таких подіях формує у дітей почуття причетності до колективної творчості, розвиває естетичну комунікацію між поколіннями, створює позитивний емоційний фон. Крім того, спільна музична діяльність – спів, рухи під музику, слухання пісень удома – зміцнює емоційний зв'язок між батьками і дитиною, розвиває почуття взаєморозуміння, підтримки та радості від спільного творення.

Важливою умовою є також формування естетичного простору сімейного побуту, де дитина природно взаємодіє з красою. Це може бути оформлення оселі з урахуванням гармонії кольорів і форм, наявність музичних записів, художніх альбомів, предметів народного мистецтва, організація сімейних традицій, пов'язаних із мистецтвом (перегляд концертів, відвідування театрів, філармоній, музеїв). За словами О. Михайличенка, саме через побутову естетику й емоційно теплу атмосферу в родині дитина навчається співпереживати красу, розвиває внутрішнє відчуття гармонії [33].

Педагогічно виважене залучення сім'ї до естетичного виховання має будуватися на партнерстві, взаємній повазі й зацікавленості. Вихователь не нав'язує батькам готових рішень, а виступає помічником і порадиником, який допомагає знайти індивідуальні шляхи залучення дитини до мистецтва з урахуванням сімейних традицій, можливостей і ціннісних орієнтацій. Такий підхід сприяє створенню довірливих стосунків між педагогами й родинами, підсилює виховний потенціал музики як універсальної мови емоцій і краси.

Отже, залучення сім'ї до естетичного виховання дошкільників є невід'ємною умовою цілісного художньо-естетичного розвитку дитини. У спільній діяльності закладу освіти та родини формується стійкий інтерес до мистецтва, емоційна культура, естетичний смак і духовно-моральні якості особистості. Завдяки цьому музика стає не лише засобом виховання, а частиною

сімейного життя, джерелом радості, єднання та духовного збагачення як дитини, так і її близьких.

Отже, реалізація означених умов дозволить більш гармонійно і якісно реалізовувати процес естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку за допомогою засобів музики. Хід упровадження визначених та схарактеризованих умов ми висвітлимо у наступному підрозділі роботи.

Висновки до першого розділу.

Естетичне виховання старших дошкільників є важливою складовою всебічного розвитку дитини, оскільки саме в цьому віці формується здатність тонко сприймати красу, емоційно реагувати на естетичні явища й творчо самовиражатися. Воно охоплює розвиток емоційно-чуттєвої сфери, художнього смаку, уяви, здатності до оцінювання та створення естетично значущих образів. Естетичне виховання в сучасному педагогічному процесі розглядається як цілісний вплив на особистість, що поєднує емоційний, пізнавальний, моральний і творчий розвиток.

Музика посідає особливе місце серед засобів естетичного виховання, оскільки чинить безпосередній емоційний вплив, активізує уяву, сприяє формуванню емоційної чутливості, художнього смаку та внутрішньої гармонії. Для дітей старшого дошкільного віку музика є доступним, природним способом пізнання краси, засобом емоційного самовираження та способом розвитку творчості. Музичні враження допомагають дитині глибше усвідомлювати власні почуття, створювати образи й поєднувати емоції з рухом та словом.

Старші дошкільники здатні розрізняти характер і настрій музики, реагувати на зміни темпу, ритму та динаміки, що сприяє формуванню емоційної

культури, образного мислення й здатності до естетичної оцінки. Музичні враження сприяють також розвитку співпереживання, моральних почуттів та здатності виражати емоції через рух, спів чи гру. Особливо цінним є використання народної музики, яка сприяє формуванню національної самоідентичності та емоційного зв'язку з культурою.

Естетичний розвиток дошкільників забезпечується різними видами музичної діяльності: слуханням музики, співом, ритмічними рухами, грою на дитячих інструментах та імпровізацією. Кожен вид діяльності має свій потенціал: слухання музики збагачує емоційний досвід; спів сприяє розвитку виразності; рухи під музику формують пластику та ритмічність; гра на інструментах розвиває координацію та музичний слух; імпровізація стимулює творчість. Ефективність музично-естетичного виховання забезпечується використанням різноманітних методів – емоційно-образних, ігрових, порівняльних, проблемно-творчих – які сприяють цілісному естетичному розвитку.

Таким чином, музика є одним із найпотужніших засобів естетичного виховання старших дошкільників, оскільки гармонійно поєднує емоційний, пізнавальний і творчий вплив. Вона формує здатність бачити й відчувати красу, розвиває емоційну культуру, художній смак, творчу активність і морально-ціннісні орієнтації, забезпечуючи повноцінний естетичний розвиток дитини.

РОЗДІЛ II.

УПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

2.1. Дослідження сучасного стану сформованості естетичної вихованості старших дошкільників.

Грунтовне дослідження проблеми естетичного виховання старших дошкільників дозволяє перейти до визначення категорії «естетична вихованість» дітей старшого дошкільного віку. На основі робіт сучасних українських дослідників ми визначаємо сутність даного поняття як *інтегровану якість особистості, що відображає сформованість у дитини здатності сприймати, розуміти, переживати, оцінювати й творити красу у навколишньому світі та різних видах діяльності*. Це підсумковий результат естетичного розвитку на етапі старшого дошкільного віку, коли закладаються основи художнього смаку, емоційної чутливості, творчої активності та естетичного ставлення до світу.

Перш за все, нами було визначено критерії показники та рівні сформованості естетичної вихованості старших дошкільників засобами музики (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії та показники сформованості естетичної вихованості старших дошкільників засобами музики

<i>Емоційно-чуттєвий критерій:</i> – Прояв активності емоційного занурення в образний зміст музичного твору. – Здатність до художнього мислення учнів у формуванні естетичних почуттів.
<i>Ціннісно-орієнтаційний критерій:</i> – Вміння емоційно оцінювати твори музичного мистецтва. – Наявність в молодших школярів розвинених естетичних почуттів.
<i>Креативний критерій:</i> – Здатність до естетичного сприйняття творів музичного мистецтва. – Реалізація власних ідей в художньо-естетичній діяльності.

На основі критеріїв та показників нами були також виділені та схарактеризовані відповідні: високий, середній та низький (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Рівні сформованості естетичної вихованості старших дошкільників засобами музичного

<i>Рівні</i>
<i>Високий рівень:</i> діти здатні дати характеристику кожному із запропонованих жанрів, демонструють стійку зацікавленість матеріалом, що супроводжується самостійною пошуковою діяльністю. У процесі

прослуховування музичних творів старші дошкільники здатні до адекватного вибору та оцінювання естетично значущих явищ та спостерігається високий рівень готовності до актуалізації набутого досвіду, самовираження у різних видах творчої діяльності. Також діти мають добре розвинуті музичні здібності, виявляють позитивне ставлення до творів композиторів класиків і романтиків. Здатні емоційно проникнути в задум композитора, виявляють елементарні знання та навички аналізу музичних творів. Чуттєві уподобання спрямовані на твори класичної та романтичної музики. Бажають брати участь в колективно-творчій ігровій діяльності з використанням музично-дидактичних ігор. У великій мірі проявляються естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва.

Середній рівень: обсяг знань старших дошкільників з тематики є неповним. Помітна спроможність дати визначення своїм почуттям і пояснити, що спонукало до їх виникнення. Старші дошкільники цього рівня намагаються самостійно виконувати завдання творчого характеру, переважно проявляють ініціативність. Намагаються адекватно реагувати на музичні твори, вміють емоційно-цілісно опанувати сприйнятий музичний матеріал, музичні здібності розвинуті, емоційний стан виражає здатність до співпереживання художньому образу, прагнуть до активної творчої діяльності, мають досвід спілкування з мистецтвом, чуттєві уподобання спрямовані на різні жанри музичного мистецтва. У незначній мірі проявляються естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва. До музично-дидактичних ігор виявляють інтерес, але він не є системним.

Низький рівень: безсистемність, поверхневість набутих знань. Здебільшого проявляється байдужість, незацікавлене ставлення до

музичного матеріалу; неспроможність вибрати з-поміж запропонованих зразків найбільш відповідні й дати їм естетичну оцінку. Намагання уникнути виконання завдань творчого характеру. Музичні здібності погано розвинені, емоційне сприйняття прекрасного має фрагментарний характер, емоційний стан незадовільний. Знання та вміння знаходяться на початковому рівні, досвід спілкування з мистецтвом і художній кругозір обмежені, чуттєві уподобання непомітні. Майже не проявляються естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва, до музично-дидактичних ігор виявляють слабкий інтерес.

Для дослідження емоційно-чуттєвого критерію нами було використано бесіду на основі прослуханого твору старшими дошкільниками. У нас це було організовано у формі «Світської розмови». Дітям у парах потрібно було дати оцінку прослуханому твору, проаналізувати наявний музичний образ, засоби виразності, зв'язок твору з іншими творами мистецтва, його зв'язку з життям, наявність естетичних смаків та почуттів. Нами було запропоновано прослухати твір Л. Бетховена «Бабак». Таким чином, на основі прослуханого твору нам вдалося з'ясувати, що у 38 % старших дошкільників за емоційно-чуттєвим критерієм наявний високий рівень сформованості естетичних почуттів.

Такі діти продемонстрували стійку зацікавленість матеріалом, у процесі прослуховування старші дошкільники змогли здійснити адекватний вибір та оцінити естетично значущі явища. У великій мірі проявлялись естетичні почуття під час прослуховування твору. Зокрема, Наталя К. з Михайлом П., під час такої розмови змогли внести своє нове забарвлення у сприймання пісні. Наталя говорила, що ця тварина їй цікава. На питання Михайлика – Чому? – «Тому що це дуже гарна тварина, яка вабить своєю красою». – «А що ще ти знаєш про цю

тварину?» – «Вони роблять нори для інших мешканців лісу». Прослухавши твір, у дітей був піднесений настрій, вони отримали естетичне задоволення.

Середній рівень був притаманний 43 % опитаних дітей. У таких дошкільників була помітна спроможність дати визначення своїм почуттям і пояснити, що вони почули та які естетичні почуття в них виникли після прослуховування даного твору. Намагаються адекватно реагувати на музичні твори, вміють емоційно-цілісно опанувати сприйнятий музичний матеріал, музичні здібності розвинуті, емоційний стан виражає здатність до співпереживання художньому образу. У незначній мірі проявлялися естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва. Так, наприклад Валентин К. та Олена В., під час «Світської бесіди» проявили турботу та бажання допомогти. Тому що музика їм здалася сумною. Що Бабаку в подорожі важко, що йому потрібна воля. Олена В., зазначила, що ніколи не цікавилася цією тваринкою, хоча зараз змінила свою думку. І така тварина дуже гарна та приносить багато користі для всіх мешканців лісу.

Низький рівень було досліджено у 19 % старших дошкільників. Під час прослуховування даного твору було помітно безсистемність, поверхневність набутих знань. Здебільшого проявляється байдужість, незацікавлене ставлення до музичного матеріалу; неспроможність вибрати об'єкт та дати йому відповідну естетичну оцінку. Не було помітно наявності естетичних почуттів до даного твору. Так, Катерина Х., сказала, що знає, хто такий Бабак, але твір їй не сподобався, бо сумний (див. рис. 2.1).

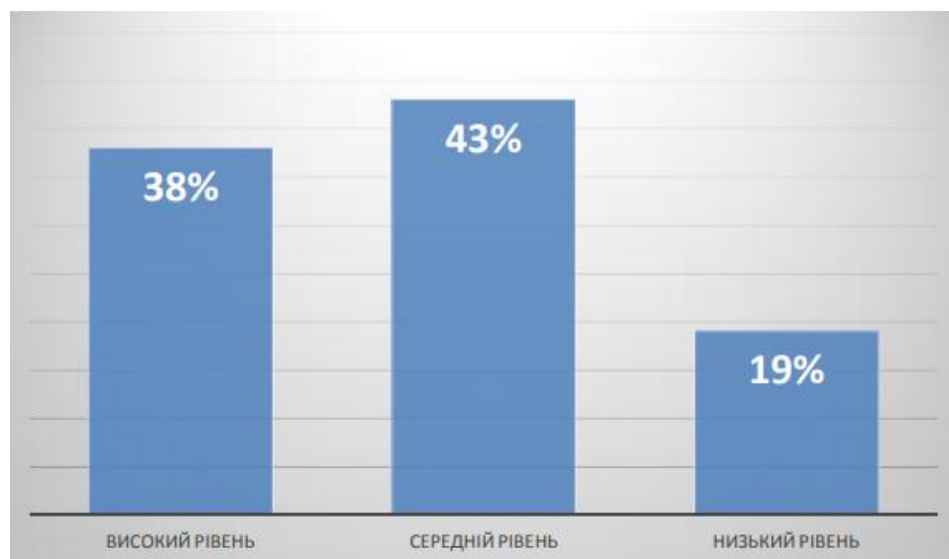

Рис. 2.1. Стан сформованості естетичної вихованості старших дошкільників за емоційно-чуттєвим критерієм

Для діагностики ціннісно-орієнтаційного критерію старшим дошкільникам було запропоновано прослухати музичні твори та дати відповіді на поставлені запитання. Дітям було запропоновано прослухати твір І. Шамо. «Думка-шумка»; Е. Гріг «Танець Анітри»; Р. Шуман «Мрії»; Е. Гріг «У печері гірського короля», веснянка «Ягілочка» та інші.

Приклад запитань:

- Чи подобаються тобі прослухані твори?
- Як ти вважаєш, чи відповідають характер музики і засоби музичної виразності назві твору?
- Якими засобами композитор передав свої враження і почуття?
- Які почуття викликає ця музика у тебе?
- Чи виникають у тебе якісь асоціації, коли ти прослуховуєш музичний твір?

Проаналізувавши відповіді дітей, нам вдалося з'ясувати, що у 35 % виявлено високий рівень. Такі діти здатні емоційно проникнути в задум композитора, виявляють елементарні знання та навички аналізу музичних творів.

Чуттєві уподобання спрямовані на твори класичної та романтичної музики. Бажають брати участь в колективно-творчій ігровій діяльності, у музично-дидактичних іграх. У великій мірі проявляються естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва. Зокрема, Ірина Т., вподобала музичний твір Едварда Гріга «У печері гірського короля». По акордах відчула, що там танцюють Ельфи та гноми. Їх король сидить на троні в печері, а навколо нього розважаються фантастичні істоти. Поступово звучання мелодії стає вищим. Даний твір викликав у неї неймовірні почуття. Адже надприродні істоти, які були задіяні є прекрасними. Вони своїм танцем надихають на створення чогось веселого та непередбачуваного.

Середній рівень було досліджено у 41 % старших дошкільників. Діти цього рівня намагаються самостійно виконувати завдання творчого характеру, переважно проявляли ініціативність. Намагалися адекватно реагувати на музичні твори, вміти емоційно-цілісно опанувати сприйнятий музичний матеріал, емоційний стан виражає здатність до співпереживання художньому образу, прагнуть до активної творчої діяльності. У незначній мірі проявлялися естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва. Карина К., вподобала твір «Жайворонок». Вона була у захваті від прослуханого твору. У неї дана композиція викликала неймовірні емоції та почуття. Почуття радості, натхнення та життя. На її думку, такі твори потрібно слухати кожного разу.

Низький рівень притаманний 24 % дітей. Проблемою було те, що діти з таким рівнем проявляли безсистемність та поверхневність набутих знань. Здебільшого проявляли байдужість, незацікавлене ставлення до музичного матеріалу. На нашу думку, у таких дошкільників музичні здібності розвинені не достатньо, емоційне сприйняття має фрагментарний характер, емоційний стан незадовільний. Майже не проявляються естетичні почуття під час прослуховування творів музичного мистецтва (див. рисунок 2.2).

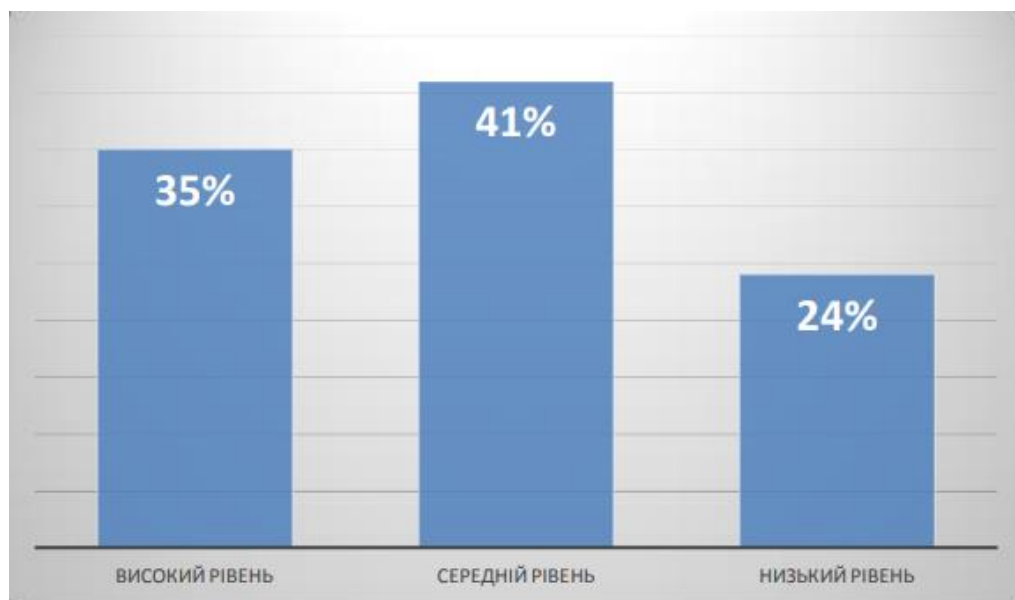

Рис. 2.2. Стан сформованості естетичної вихованості старших дошкільників за ціннісно-орієнтаційним критерієм

Виконання завдання «Чарівні фарби» було здійснено для визначення креативного критерію сформованості естетичних почуттів. Дітям пропонувалося на основі прослуханого твору намалювати відповідний малюнок та прокоментувати «Чому саме вибрали цей музичний твір?». Для прослуховування дітям були запропоновані наступні твори: «Дощик» В. Косенка; «Кольоровий дощик» К. Тушинка; «Крапельки», «Сходить місяць» «Сонячні зайчики» Е. Бриліна; «Чаклун», «Танок ельфів» Е. Гріга; «Дражнилка» М. Степаненка тощо.

Таким чином, високий рівень прояву естетичних почуттів було зафіксовано у 36 % дітей. Вони демонстрували стійку зацікавленість матеріалом, що супроводжується самостійною пошуковою діяльністю. У процесі прослуховування музичних творів старші дошкільники були здатні до адекватного вибору та оцінювання естетично значущих явищ, спостерігався високий рівень готовності до актуалізації набутого досвіду, самовираження у процесі творчої діяльності. Так, Тетяна Т., під час прослуховування музичних

творів намалювала малюнок до «Дощик» В. Косенка. Вона прокоментувала це тим, «дощ є дуже прекрасним влітку. Він такий гарний та милозвучний, його можна слухати нескінченно».

Середній рівень було констатовано у 45 % дітей. Старші дошкільники цього рівня намагалися самостійно виконувати завдання творчого характеру, переважно проявляючи ініціативність. Намагалися адекватно реагувати на музичні твори, вміють емоційно-цілісно опанувати сприйнятий музичний матеріал, музичні здібності розвинуті, емоційний стан виражає здатність до співпереживання художньому образу, прагнуть до активної творчої діяльності. У незначній мірі проявлялися естетичні почуття під час прослуховування. Зокрема, Олександр Т., зосередив свою творчу діяльність та обґрунтування на композиції Е. Бриліна «Їжачок» і «Дятел». Він пояснив це тим, «що дятел приносить користь деревам, тому що виконує потрібну роль. Їжачок своєю милістю приваблює кожну людину. Він трудяга та незамінна тваринка лісу».

І низький рівень було виявлено у 19 % старших дошкільників. Намагалися уникнути виконання завдань творчого характеру. Музичні здібності погано розвинені, емоційне сприйняття прекрасного має фрагментарний характер, емоційний стан незадовільний. Знання та вміння знаходяться на початковому рівні, досвід спілкування з мистецтвом і художній кругозір обмежені, чуттєві уподобання непомітні. Майже не проявляються естетичні почуття під час прослуховування творів. Продуктів творчої діяльності на даному рівні не було (див. рисунок 2.3)

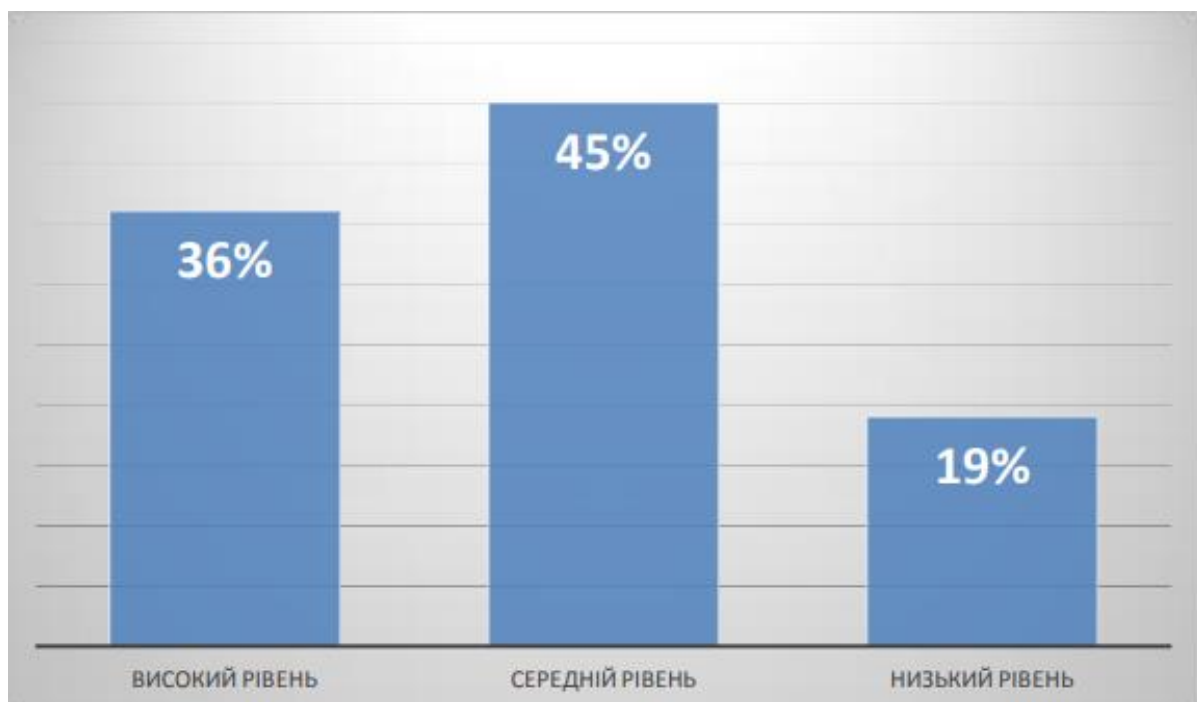

Рис. 2.3. Стан сформованості естетичної вихованості старших дошкільників за креативним критерієм

Отже, на основі виділених критеріїв та показників нами були визначені рівні сформованості естетичної вихованості старших дошкільників засобами музичного мистецтва (див. рисунок 2.4).

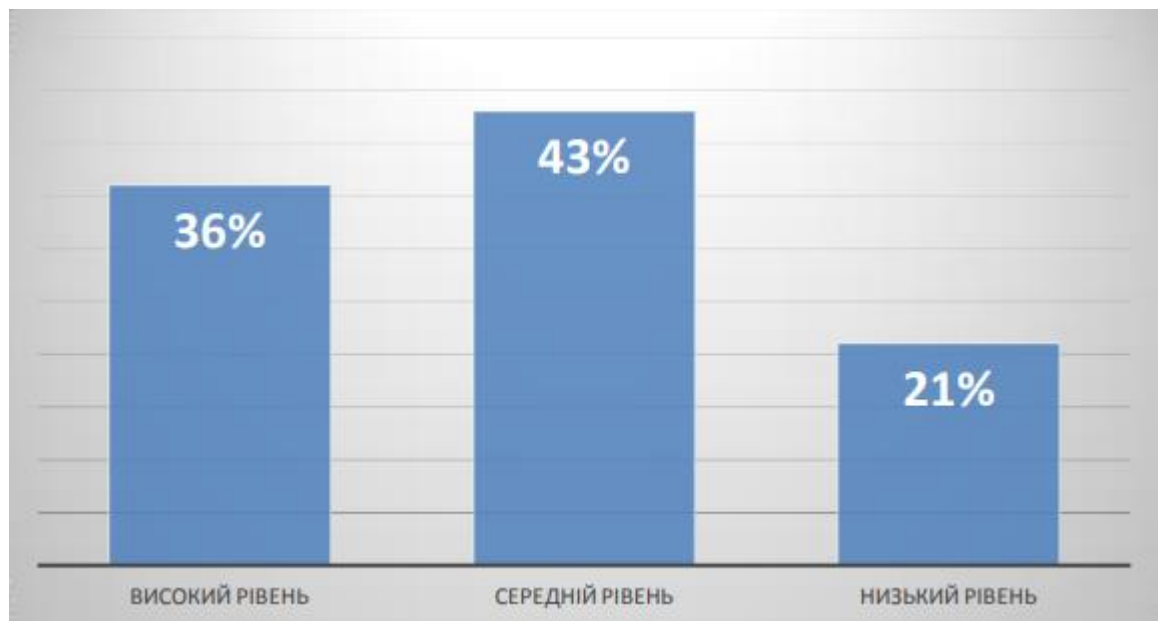

Рис. 2.4. Рівні сформованості естетичної вихованості старших дошкільників засобами музики

Отже, у процесі констатувального експерименту нами було визначено рівні сформованості естетичної вихованості старших дошкільників засобами музики, а також узагальнено кількісні дані, що дозволили охарактеризувати в цілому стан сформованості естетичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.

2.2. Реалізація педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики.

Реалізація визначених нами раніше педагогічних умов відбувалась в освітньому процесі закладу дошкільної освіти №5 «Червона гвоздика» Черкаської міської ради.

У межах формувального експерименту в ЗДО було цілеспрямовано організовано емоційно-естетичне музичне середовище, орієнтоване на забезпечення повноцінного сприймання та переживання музики дітьми старшого дошкільного віку. Реалізація цієї умови здійснювалася комплексно й охоплювала організацію простору, добір художнього репертуару, створення емоційно позитивної атмосфери та залучення дітей до активної музично-творчої діяльності.

Передусім було оновлено художньо-просторове оформлення музичної зали та групових приміщень. У середовищі з'явилися естетично дібрані візуальні елементи: репродукції дитячих художніх картин, предмети декоративно-ужиткового мистецтва, інструменти (дзвіночки, металофони, дерев'яні шумові інструменти), а також тематичні куточки, що стимулювали сенсорний досвід дітей. Зупинимось на цьому більш детально. Так, перш за все було розширено та оновлено візуально-художнє наповнення простору. У музичній залі та групах були розміщені спеціально дібрані художні матеріали, що виконували естетико-виховну функцію:

- Репродукції дитячих художніх картин (ілюстрації до українських народних пісень, картини сучасних дитячих художників, зображення природи, сезонів, тварин), підібрані так, щоб викликати емоційний інтерес та асоціації з музичними творами.

- Твори декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема вироби з дерева, соломи, глини, лози, вишиті полотна, які відображали українські традиції та доповнювали національно-культурний компонент музичного виховання.

- Натюрморти та пейзажі у м'якій пастельній палітрі, що формували атмосферу спокою, сприяли розвитку споглядальності та налаштовували дітей на художньо-естетичне переживання.

Художні елементи розташовувалися на рівні очей дітей, що відповідало принципу доступності й давало змогу малечі взаємодіяти з візуальним середовищем через розглядання, обговорення, відтворення образів у своїй творчості.

Далі було оновлено предметно-просторову організацію музичної зали. Для забезпечення багатовимірного впливу музики на дитину було структуровано простір музичної зали:

- Створено міні-галерею музичних інструментів, де діти могли роздивлятися дзвіночки, металофони, маракаси, дерев'яні тріскачки, бубни, сопілки. Інструменти зберігалися у відкритому доступі на спеціально виготовлених стелажах.

- Оформлено “зону емоційного слухання” – м'які килимові подушки, невеликі пуфи, світлі тканинні панно, що створювали камерну атмосферу для слухання музики.

- Встановлено тематичні планшети та стенди із зображеннями композиторів, музичних інструментів, емоційних станів, які діти могли зіставляти з характером музики.

- Використано природні матеріали (дерево, льон, солома) в атрибутиці, декорі та елементах оформлення, що додавало тактильної та сенсорної виразності.

Освітлення було змінено на приглушене, тепле, із можливістю варіювання світлової інтенсивності під час слухання музики чи імпровізаційних завдань.

Нами також було створено сенсорно-естетичні тематичні куточки у групах. У групових приміщеннях було організовано кілька функціональних зон:

- “Куточок музичних відкриттів”: набір простих інструментів (дзвіночки, ксилофон, калімба, шумові коробочки), картки з ритмічними малюнками, музичні пазли.

- “Кольорово-звукова станція” (прозорі контейнери з кольоровими матеріалами (камінці, скло, пір’я, світловий планшет, набори тканин різних фактур). Діти поєднували колір і звук, створюючи асоціативні композиції під музику.

- “Театральний куточок”: маски, пальчикові ляльки, стрічки, хустинки, тобто реквізит для музичних драматизацій.

- “Куточок природи й споглядання”: живі рослини, флораріуми, камінці, мініатюрні композиції з природних матеріалів – усе те, що сприяє розвитку емоційної чутливості та концентрує увагу на красі природного світу.

У кожному куточку діти могли виконувати самостійні художньо-естетичні дії, що сприяло формуванню їхньої ініціативності та образного мислення.

Загальний емоційно-естетичний дизайн середовища. Оформлення не було декоративним у традиційному розумінні – воно виконувало педагогічну функцію:

- використано м’які, пастельні кольори, які знижують збудження та сприяють емоційній рівновазі;

- віддано перевагу природним фактурам (дерево, бавовна, льон, ратан), що створюють тепле середовище;

- застосовано акцентні художні об’єкти (панно, орнаментальні мотиви, макети музичних інструментів), які стають точками естетичної концентрації уваги;

- мінімізовано візуальний шум, що відповідає принципам сучасної дошкільної педагогіки.

Таким чином, простір став не лише естетично привабливим, а й емоційно безпечним, художньо виразним і стимулюючим для творчого розвитку дітей.

Оформлення виконувало не декоративну, а виховну функцію: м'які кольори, природні матеріали та художні акценти сприяли налаштуванню дітей на споглядально-емоційний стан.

Паралельно із просторовою організацією було впроваджено систему щоденних «музичних настроїв» – коротких аудіофрагментів, які звучали під час ранкового прийому, переходів або релаксаційних пауз. Це сприяло формуванню в дітей звички до уважного слухання та налаштовувало їх на позитивне емоційне сприймання музики.

Важливою складовою реалізації умови став ретельно дібраний музичний репертуар, що охоплював твори українських та зарубіжних композиторів і був повністю очищений від російського музичного матеріалу. До прослуховування й музично-творчих завдань входили зразки класичної, народної та сучасної української музики, зокрема «Дощик» В. Косенка, «Кольоровий дощик» К. Тушинко, «Крапельки» та «Сонячні зайчики» Е. Бриліна, «Думка-шумка» І. Шамо, а також українські народні мелодії та сучасні дитячі пісні, створені українськими композиторами спеціально для дошкільників.

Поряд із національним матеріалом дітям пропонували й твори зарубіжних авторів, що мають високу художню цінність та яскраву емоційно-образну характеристику, зокрема програмні композиції «Танець Анітри» й «У печері гірського короля» Е. Гріга. Репертуар добирався з урахуванням принципу емоційної різноманітності: діти знайомилися з музикою різного характеру — легкою, грайливою, ліричною, динамічною. Такий підхід сприяв розширенню їхнього художньо-слухового досвіду, формуванню здатності розрізняти настрої й відчувати емоційні контрасти, що є важливою складовою естетичного виховання. Акцент робився на тому, щоб кожний твір пробуджував у дітей образні уявлення, сприяв емоційним відкриттям і стимулював художню фантазію.

Значну увагу в експерименті було приділено емоційно-комунікативному аспекту взаємодії педагога з дітьми. На заняттях створювалися ситуації довірливого спілкування: педагог відкрито демонстрував власне емоційне ставлення до музики, використовував м'яку інтонацію, виразну міміку, заохочував дітей висловлювати власні враження, співпереживати почуттю, описувати свої емоції. Таке спілкування стимулювало виникнення у групі атмосфери взаємної підтримки, щирості та розкутості.

Для забезпечення активного естетичного переживання музики діти брали участь у різних видах художньої діяльності: ритмічно-рухових імпровізаціях, малюванні під музику, грі на дитячих інструментах, театралізованих етюдах. Особливим інтересом користувалися музично-рухові постановки, у межах яких діти передавали обраний музичний образ за допомогою жестів, міміки та пластики. Такі заняття сприяли розвитку емоційної виразності, уміння передавати настрій, співвідносити почуття з художнім образом.

Проілюструємо прикладом. Так, у межах експерименту було проведено музично-рухову постановку «Краплинки граються», що спрямовувалася на розвиток у дітей здатності передавати характер музичного образу засобами пластики, міміки та руху. Для цього використовували твір Е. Бриліна «Крапельки», який вирізняється легкою, грайливою та образно зрозумілою для дошкільників музичною мовою.

Першим етапом стало коротке слухання твору, під час якого вихователь допоміг дітям створити уявний образ дощу – від перших тихих краплин до веселих бризок. Діти обговорили, якими можуть бути краплинки: легкими, пустотливими, швидкими чи повільними. Це допомогло налаштувати їх на емоційно-образне сприймання.

Далі діти об'єдналися в невеликі підгрупи й отримали ролі «краплинок», які «оживають» у музиці. Під легкі вступні звуки кожна «краплинка» піднімалася

з присіду плавними рухами рук угору, передаючи народження краплин у хмарі. Коли музика ставала швидшою, діти рухалися дрібними кроками або підскоками, імітуючи падаючий дощик. Їхні рухи були ледь тремтливими, легкими, зі зміною напрямку та висоти положення рук – це підкреслювало динаміку «дощу».

У середній частині твору, де музика звучала м'якше, діти виконували повільні ковзні рухи, ніби краплі стикаються з поверхнею й розтікаються. Вони використовували плавні повороти тулуба, зміни положення корпусу та розкриті «хвилеподібні» рухи рук. Такі дії допомагали відчувати ліричність музичного епізоду.

Фінальна частина була побудована на ігровій взаємодії. Діти рухалися в парах або трійках, створюючи «веселі бризки» – легкі підскоки, колові рухи руками, короткі зміни темпу. Завершувалася постановка «затиханням дощу»: під зменшення гучності діти поступово сповільнювали рухи й опускалися до підлоги, передаючи завершення дощової гри.

Завдяки такій постановці діти не лише відтворювали характер музики в русі, а й емоційно проживали її зміст, розвивали пластичність, уміння виражати почуття невербальними засобами та формували власне естетичне бачення музичного образу.

Отже, реалізація педагогічної умови створення емоційно-естетичного музичного середовища у ЗДО відбувалася через комплексну організацію просторових, репертуарних, емоційно-комунікативних і діяльнісних компонентів. У результаті музика стала постійним елементом життєвого простору дитини, а не лише частиною занять, що забезпечило глибше естетичне переживання та сприяло формуванню естетичної чутливості, емоційної відкритості й здатності до творчого самовираження у старших дошкільників.

У процесі формувального експерименту варіативність та художньо-творча спрямованість музичної діяльності були впроваджені як система

організаційних і методичних рішень, спрямованих на активізацію естетичного досвіду, розвиток творчості та особистісного музичного самовираження дошкільників. Зміст музичної роботи набув гнучкої, багатофункціональної та інтегрованої структури, що дозволила дітям взаємодіяти з музикою у різних художніх формах.

Одним із ключових напрямів стало розширення видів музичної активності. На заняттях, у повсякденному житті групи та в індивідуальній роботі постійно чергувалися слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих інструментах, творчі імпровізації, театралізовані етюди, пластичні етюди, музичні ігри-діалоги. Кожний вид діяльності був спрямований на те, щоб дитина могла по-новому відчувати та осмислити музичний образ. Наприклад, після слухання твору діти створювали образ у малюнку, а потім відтворювали його у рухах або на інструментах, отримуючи цілісний сенсорний та емоційний досвід.

Особлива увага приділялася творчим завданням, які пропонували дітям можливість вибору й самостійного прийняття рішень. Під час занять вихователь стимулював дітей самостійно обирати інструмент для відтворення настрою музики, придумувати власні ритмічні формули, добирати пластичні рухи, пропонувати сюжети для міні-драматизацій. Таке залучення до творчого процесу сприяло формуванню внутрішньої мотивації та інтересу.

Провідною складовою реалізації умови стала імпровізаційна діяльність. Дітям пропонували різні види імпровізації:

- ритмічну (вигадування власних ритмічних малюнків),
- мелодичну (спів коротких вокальних імпровізацій на заданий настрій),
- пластичну (створення рухів відповідно до характеру музики),
- інструментальну (гра нескладних імпровізацій на шумових і клавішних інструментах).

Імпровізаційні хвилинки стали постійною частиною занять і сприяли тому, що діти демонстрували не копіювання, а власне емоційне прочитання музики.

Для забезпечення варіативності було впроваджено інтегровані заняття, у яких музика поєднувалася з образотворчим мистецтвом, театралізацією, літературними творами. Наприклад, після прослуховування творів про природні явища діти створювали малюнки або короткі драматизації, виражаючи враження від музики через інший вид мистецтва. Такий підхід активізував асоціативне мислення та поглиблював емоційно-художнє сприймання.

Важливою частиною реалізації умови стала організація музично-ігрового середовища, де кожна дитина мала змогу вільно обирати вид музичної діяльності. У групі функціонував міні-куточок музичної творчості з дитячими інструментами, картками настроїв, ритмічними схемами та набором ігрових завдань. Діти могли грати короткі мелодії, створювати звукові картини, імпровізувати ритми або супроводжувати музику рухами.

Не менш важливим було формування простору для музичної ініціативи дітей. Під час музичних ігор вихователь пропонував дітям самим обрати лідера руху, вигадати новий спосіб виконання вправи, придумати початок або фінал міні-постановки. У театралізованих фрагментах діти обирали ролі, костюмні елементи або предмети-замінники, що підсилювало їхнє емоційне включення й сприяло розвитку креативності.

Завдяки таким організаційним і методичним рішенням музична діяльність у ЗДО перестала бути одноманітною та репродуктивною. Вона перетворилася на живий, динамічний процес, де кожна дитина могла відкривати власні художні можливості, вільно реагувати на музику, обирати засоби самовираження та створювати власний естетичний досвід. Реалізація цієї умови забезпечила

підвищення рівня емоційної чутливості, художньої активності й творчої ініціативи дітей старшого дошкільного віку.

Залучення сім'ї до естетичного виховання дошкільників є однією з ключових педагогічних умов, що забезпечує цілісність і послідовність формування естетичного досвіду дитини. У процесі реалізації цієї умови сім'я виступає активним партнером закладу дошкільної освіти, забезпечуючи продовження і підтримку естетичних практик, започаткованих у садочку, у домашньому середовищі. Для цього було створено єдиний освітньо-естетичний простір «заклад дошкільної освіти – сім'я», у якому дитина отримувала узгоджені художні та емоційні враження як у дошкільному закладі, так і вдома.

У межах цього простору вихователі та музичні керівники активно працювали з батьками, проводячи консультації, майстер-класи, батьківські зустрічі та тематичні семінари, під час яких ознайомлювали родини з особливостями музично-естетичного розвитку дітей, значенням музики, театралізованої та образотворчої діяльності для формування емоційної культури та художньої чутливості. Педагоги показували батькам приклади музично-рухових вправ, ігор, ритмічних імпровізацій, а також давали поради щодо організації домашніх музично-творчих занять. Така робота сприяла підвищенню педагогічної компетентності родин, формуванню усвідомленого підходу до розвитку естетичних цінностей у дітей, створенню атмосфери підтримки та зацікавленості у процесі навчання.

Особливо ефективним засобом реалізації цієї умови стало проведення спільних сімейних заходів у закладі: родинних концертів, творчих ранків, музичних свят та виставок дитячих робіт. Під час таких подій батьки не лише спостерігали за музичною діяльністю дітей, а й брали активну участь у співі, рухах під музику, виконанні театралізованих етюдів, що створювало умови для емоційного співпереживання та розвитку художньо-естетичної комунікації між

поколіннями. Це допомагало формувати у дітей почуття причетності до колективної творчості, розвивати навички співпраці та взаємоповаги, а також стимулювало їхнє бажання самостійно експериментувати та проявляти творчість.

Проілюструємо прикладом. Так, нами було проведено сумісний з батьками захід. «Музичні пригоди разом з родиною». Метою заходу стало: поглибити емоційно-естетичний досвід дітей через спільну музичну діяльність із батьками; розвивати творчі здібності, музично-ритмічну та рухову активність дошкільників; сприяти формуванню естетичного смаку та внутрішньої мотивації до музики; підтримати партнерські взаємини між родиною та закладом дошкільної освіти.

Захід проводився в музичній залі. Серед обладнання: дитячі музичні інструменти (бубни, металлофони, дзвіночки, маракаси, ксилофони); аудіозаписи українських і зарубіжних музичних творів для прослуховування; карти настроїв, реквізит для театралізації (шарфи, панчохи, маски, м'які іграшки); мальовничі матеріали (папір, олівці, фарби) для творчих завдань під музику; проєктор або мультимедійний пристрій (для демонстрації музичних образів або відео).

Вітальна частина.

Вихователь вітає дітей і батьків, пояснює мету заняття.

Короткий «музичний розігрів»: разом виконуються прості ритмічні вправи, плескання в долоні під легку мелодію.

Слухання та емоційне налаштування.

Вибір музичного твору, наприклад, «Дощик» В. Косенка або «Крапельки» Е. Бріліна.

Педагог пропонує дітям та батькам закрити очі, відчувати характер музики, уявити образи (краплинки, веселку, природу).

Коротке обговорення емоційних вражень: що відчували, які образи виникли.

Музично-рухова імпровізація.

Діти та батьки виконують рухи під музику: піднімаються на носочки, імітують падіння крапель, розходяться в різні сторони, створюючи «музичний малюнок рухом».

Батьки допомагають дітям передати настрій музики: легкість, грайливість, радість, спокій.

Вихователь коригує рухи, заохочує індивідуальні варіанти, пропонує міняти темп або силу руху відповідно до музики.

Музично-творчі завдання.

Гра на інструментах: діти і батьки вибирають інструменти для відтворення характеру музики.

Театралізовані етюди: використання шарфів, масок, реквізиту для «оживлення» музичного образу.

Малювання під музику: діти й батьки разом створюють «картини настрою», передаючи емоції і образи, які виникли під час прослуховування твору.

Інтегровані творчі завдання.

Об'єднання музики з іншими видами мистецтва: коротка міні-постановка, де діти і батьки відтворюють природне явище (дощ, вітер, тварин) через рух, звук і малюнок.

Вихователь демонструє, як поєднати рух, звук і образ для створення цілісного естетичного переживання.

Обговорення та рефлексія.

Кожна родина ділиться враженнями: що сподобалося, які емоції виникли.

Педагог підсумовує важливість музики для розвитку емоційності та творчих здібностей дітей.

Важливим аспектом реалізації педагогічної умови було створення естетичного простору в сімейному побуті. Батьки організовували музичне середовище вдома, що включало прослуховування записів дитячих і класичних музичних творів, спільний спів, рухові ігри під музику, ознайомлення з художніми альбомами, книгами та предметами народного мистецтва.

В експерименті створення естетичного музичного простору включало такі напрями:

Музично-інформаційне наповнення домашнього середовища

- добір високохудожніх музичних творів у доступних дитині жанрах;
- створення домашніх плейлистів (класика, народна музика, дитячі пісні, музика для релаксації);
- забезпечення можливості регулярного слухання (ранкові ритуали, вечірні релаксації).

Естетизація побутових ритуалів

Музика інтегрувалася у повсякденні ситуації:

- музичне пробудження,
- спільні музичні хвилинки під час дозвілля,
- музичний супровід творчих занять (малювання, ліплення),
- сімейні музичні традиції (вечір колискових, недільні “музичні зустрічі”).

Це формувало в дитини відчуття емоційної значущості музики.

Організація міні-музичного куточка

У сім'ї облаштовували:

- естетично привабливе місце з дитячими інструментами (дзвіночки, барабан, сопілка),
- добірку якісних аудіоматеріалів,
- ілюстрації композиторів, інструментів, музичних сюжетів.

Цей локальний простір ставав центром самостійної творчої активності.

Залучення батьків до спільної музичної діяльності

Педагогічна команда розробляла форми взаємодії:

- майстер-класи “Музика в сімейному вихованні”,
- консультації щодо методів слухання та обговорення музики,
- відеоінструкції з музично-ігровими вправами,
- спільні домашні завдання (“Слухаємо музику і малюємо сюжет”, “Створюємо музичну казку”).

Батьки перетворювалися на активних співучасників естетичного розвитку.

Родини створювали атмосферу емоційної теплоти та гармонії, яка сприяла розвитку у дітей здатності помічати красу у навколишньому світі, оцінювати естетичні якості предметів та явищ, формувати художній смак і внутрішнє відчуття гармонії. Особлива увага приділялася традиціям сімейних культурних практик, таким як спільне відвідування концертів, театрів, музеїв, перегляд музичних і театральних вистав, що допомагало інтегрувати мистецтво у повсякденне життя дитини.

Педагогічна підтримка в сім’ї здійснювалася на принципах партнерства, взаємної поваги та зацікавленості. Вихователі виступали не як авторитарні наставники, а як консультанти та фасилітатори, які допомагали родинам знайти індивідуальні шляхи залучення дітей до музично-естетичної діяльності, враховуючи сімейні традиції, інтереси, можливості та ціннісні орієнтації. Такий підхід забезпечував довірливі стосунки між педагогами та батьками, сприяв посиленню виховного потенціалу музики та інших видів мистецтва, робив естетичне виховання цілісним і безперервним.

У результаті системної взаємодії закладу дошкільної освіти та родини музика і мистецтво ставали невід’ємною частиною життя дитини. Це

забезпечувало розвиток естетичної чутливості, художньої самостійності, творчого мислення, стійкого інтересу до мистецтва та формування духовно-моральних якостей особистості. Музично-естетичні практики сім'ї та закладу сприяли формуванню стійкого емоційного зв'язку між батьками і дитиною, розвитку почуття радості, творчості та єдності, перетворюючи мистецтво на джерело духовного збагачення всіх учасників освітнього процесу.

Узагальнюючи, реалізація педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників у ЗДО здійснювалася через комплексне поєднання організації емоційно-естетичного музичного середовища, варіативної та творчо спрямованої музичної діяльності та активного залучення сім'ї. Такий підхід дозволив створити цілісний освітньо-естетичний простір, у якому музика стала невід'ємною частиною життя дитини, сприяла розвитку емоційної чутливості, художньої самостійності, творчого мислення та здатності до самовираження. Системна взаємодія педагога, дітей і родини забезпечила формування стійкого естетичного досвіду, позитивних емоційних переживань, художньо-комунікативних навичок і внутрішньої мотивації до сприймання та творення мистецтва, що є основою гармонійного духовного й естетичного розвитку старших дошкільників.

2.3. Методичні рекомендації вихователям щодо естетичного виховання старших дошкільників засобами музики.

Реалізація визначених нами педагогічних умов естетичного виховання старших дошкільників засобами музики дає нам можливість сформулювати низку методичних рекомендацій для вихователів-практиків.

Вихователь має створювати в освітньому процесі умови, що забезпечують регулярне і різнобічне сприймання музики: організовувати прослуховування творів різних жанрів і стилів, знайомити дітей із музикою українських та зарубіжних композиторів, народними мелодіями та сучасною дитячою музикою. Особливу увагу слід приділяти репертуару, який відповідає віковим особливостям дошкільників, викликає емоційний відгук і стимулює уяву, що дозволяє дитині формувати власне естетичне сприйняття та художню уяву.

Для розвитку естетичної чутливості до музики важливо впроваджувати різні види музичної діяльності: слухання творів, спів, музично-ритмічні рухи, гру на дитячих інструментах, елементи музичної драматизації та імпровізації. Використання варіативних форм роботи дозволяє дітям обирати способи прояву творчості, комбінувати рухові, вокальні та інструментальні засоби, створювати власні музично-образні інтерпретації. Педагог має стимулювати самостійність і ініціативу дітей, заохочувати їх до експериментів з ритмом, мелодією та пластикою, підтримувати їхні творчі пропозиції під час ігор, постановок чи малювання під музику.

Важливим є поєднання музики з іншими видами мистецтва у межах інтегрованих занять. Таке поєднання сприяє розвитку асоціативного мислення, дозволяє дітям переносити емоційний та образний зміст музики в рух, образотворче або театральне виконання, що формує цілісний естетичний досвід. Педагог також повинен створювати сприятливу емоційну атмосферу: власним прикладом показувати захоплення музикою, демонструвати емоційне сприймання творів, активно залучати дітей до обговорення та опису своїх вражень, сприяти розвитку здатності до співпереживання.

Як приклад, один приклад – інтегроване заняття за народною піснею «Ой на горі два дубки». Після прослуховування пісні діти створюють театралізовану сценку, де самі виконують ролі персонажів, використовують костюмні елементи

чи реквізит. Одночасно вони малюють або ліплять елементи, які асоціюються з піснею (дерева, квіти, сонце), що допомагає поєднати музичне сприймання з образотворчим мисленням і моторним розвитком.

У випадку сучасних дитячих пісень, наприклад «Кольоровий дощик» К. Тушинко, інтеграція музики з рухом і образотворчою діяльністю може проходити так: діти слухають твір, обговорюють його емоційний зміст, а потім створюють «дощові хмарки» з паперу чи тканини, під час рухів під музику імітуючи падіння крапель. Водночас педагог заохочує дітей описувати свої відчуття: чи спокійно їм від музики, чи весело, чи захоплено, стимулюючи розвиток мовленнєвої та емоційної компетентності.

Створення сприятливої емоційної атмосфери також включає демонстрацію вихователем власного захоплення музикою. Наприклад, під час виконання твору «Дощик» В. Косенка педагог може супроводжувати прослуховування мімікою, жестами та рухами, показуючи радість, здивування, співпереживання подіям музичного твору. Потім діти обговорюють, що відчули вони, порівнюють свої відчуття з почутим у залі, обговорюють, які рухи або кольори асоціюються з музикою, що сприяє розвитку емоційного сприйняття, художнього мислення та здатності до співпереживання.

Таким чином, інтеграція музики з іншими видами мистецтва дозволяє створити багатовимірний досвід, де діти одночасно слухають, рухаються, створюють образи та обговорюють свої відчуття, формуючи цілісний естетичний та емоційно-ціннісний розвиток.

Особлива увага приділяється залученню сім'ї до процесу естетичного виховання. Вихователю слід організовувати консультації, батьківські зустрічі, майстер-класи та спільні музично-естетичні заходи, на яких родини отримують конкретні поради щодо домашньої музичної практики. Це можуть бути спільне слухання музики, спів, музично-рухові ігри, а також відвідування концертів,

театрів і музеїв. Така взаємодія забезпечує продовження естетичного досвіду дітей у домашньому середовищі, формує стійкий інтерес до музики та мистецтва, зміцнює емоційний зв'язок між батьками і дитиною та підвищує педагогічну компетентність родини.

Під час взаємодії з батьками варто дотримуватись такого алгоритму.

1. Діагностика рівня залученості родини та потреб сім'ї

На початковому етапі педагог визначає, наскільки сім'я активно бере участь у музично-естетичному розвитку дитини. Це можна робити через опитування, бесіди, спостереження, анкетування. Важливо з'ясувати:

- які музичні практики вже існують у родині (спільне слухання, спів, відвідування концертів);
- інтереси дитини і батьків;
- матеріальні та часові ресурси для домашніх музично-творчих занять.

2. Інформування батьків про мету та значення естетичного виховання.

Педагог організовує короткі консультації або батьківські зустрічі, де пояснює:

- роль музики у розвитку емоційної культури, творчого мислення та художнього смаку дитини;
- особливості вікових естетичних потреб старших дошкільників;
- види діяльності, які підтримують розвиток естетичних переживань (слухання, рух, спів, малювання, театралізація).

3. Надання практичних рекомендацій для сімейного середовища.

Батьки отримують конкретні поради щодо організації музично-естетичного середовища вдома:

- створення «музичного куточка» з інструментами, нотними картками, реквізитом для ігор;

- прослуховування різноманітних музичних творів, обговорення вражень дитини;
- спільне виконання рухових та вокальних вправ;
- інтеграція музики з іншими видами мистецтва (малювання, ліплення, театралізація).

4. Спільна участь у заходах закладу

Батьки запрошуються до участі у музично-естетичних подіях:

- родинні концерти та ранки;
- виставки дитячих робіт;
- театралізовані вистави;
- тематичні свята.

Це створює умови для емоційного співпереживання, розвитку комунікації між поколіннями та формування почуття причетності до творчості.

5. Стимулювання ініціативи дитини та підтримка родини. Педагог заохочує батьків:

- обирати з дитиною музичні твори для слухання вдома;
- разом імпровізувати ритми або мелодії;
- створювати власні міні-постановки чи рухові ігри;
- обговорювати музичні враження та емоції.

6. Моніторинг і зворотний зв'язок. Регулярно збираються дані про участь сім'ї:

- які види діяльності використовуються вдома;
- як дитина проявляє емоційне та творче включення;
- спостереження батьків за змінами у сприйманні музики та прояві художньої ініціативи.. На основі цього педагог коригує поради та пропонує нові форми залучення, підтримуючи динаміку розвитку.

7. Підтримка партнерства та мотивація батьків. Важливо, щоб взаємодія базувалася на партнерстві: педагог не нав'язує дії, а допомагає родині знайти власні способи залучення дитини до музики. Додатково використовуються методи мотивації: нагороди, похвала, демонстрація успіхів дитини під час спільних заходів.

Педагогічна діяльність має будуватися на принципах індивідуалізації, варіативності та творчої свободи. Вихователь повинен уважно спостерігати за емоційними та інтелектуальними реакціями дітей, враховувати їхні інтереси, рівень розвитку та темперамент, обирати методи та форми роботи, що найбільш ефективно сприяють розвитку музично-естетичного досвіду. Регулярне використання імпровізаційних завдань, творчих ігор та інтегрованих занять допомагає сформувати у старших дошкільників здатність до художнього самовираження, емоційної чутливості, креативного мислення та стійкого інтересу до музики як засобу пізнання світу та розвитку особистості.

У підсумку розгляд підрозділу дозволяє стверджувати, що ефективне естетичне виховання старших дошкільників засобами музики можливе лише за умови реалізації комплексної, цілеспрямованої та методично обґрунтованої діяльності вихователя. Застосування варіативних форм музичної активності (слухання, спів, ритмічні рухи, гра на інструментах, імпровізація, музична драматизація) сприяє розвитку емоційної чутливості, художньо-образного мислення та творчого самовираження дітей. Інтеграція музики з образотворчим мистецтвом, театралізацією та руховою діяльністю забезпечує формування цілісного естетичного досвіду, розширює можливості емоційного й образного відгуку дитини на музичний твір.

Особливої значущості набуває створення вихователем позитивної емоційної атмосфери, яка підтримує інтерес до музики та забезпечує умови для відкритого виявлення переживань. Власний емоційний приклад педагога

стимулює дітей до чуттєвого сприймання, обговорення своїх вражень і розвитку здатності до співпереживання.

Важливим компонентом методичної роботи є залучення сім'ї до музично-естетичного виховання дошкільника. Систематична взаємодія з батьками через консультації, спільні заходи, рекомендації щодо створення музичного середовища вдома забезпечує продовження естетичного впливу поза межами закладу освіти. Такий підхід сприяє формуванню єдиного виховного простору, в якому музика стає частиною родинної культури, а дитина отримує можливість постійно розвивати свій естетичний досвід.

Отже, реалізація методичних рекомендацій, розроблених у межах дослідження, забезпечує гармонійний розвиток емоційно-естетичної сфери старших дошкільників, стимулює їх музичну активність і творчість та сприяє формуванню стійкого інтересу до мистецтва як важливої складової духовного становлення дитини.

Висновки до другого розділу.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що ефективне естетичне виховання старших дошкільників засобами музики є системним та комплексним процесом, який потребує цілеспрямованої організації педагогічного середовища, активного залучення дітей до різноманітних видів музично-творчої діяльності та взаємодії сім'ї з закладом дошкільної освіти. У результаті констатувального етапу експерименту було визначено, що рівні сформованості естетичної вихованості старших дошкільників коливаються від низького до високого за трьома основними критеріями: емоційно-чуттєвим, ціннісно-орієнтаційним та креативним. Виявлено, що найбільша частка дітей

демонструє середній рівень сформованості естетичних почуттів, що свідчить про необхідність системної роботи з їх розвитку.

Під час формувального експерименту реалізація педагогічних умов естетичного виховання, що передбачала створення емоційно-естетичного музичного середовища, використання варіативних і творчо спрямованих видів музичної діяльності та активне залучення сім'ї, сприяла значному підвищенню рівня естетичної чутливості, художньої активності та творчої самостійності дітей. Системне поєднання слухання музики, гри на інструментах, музично-ритмічних рухів, малювання та театралізації створювало багатовимірний естетичний досвід, що формував здатність дітей проникливо сприймати музичний образ, оцінювати його емоційно та виражати власні враження через різні види художньої діяльності.

Особлива роль у процесі формування естетичних почуттів відводилась активній взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти, що забезпечувало цілісність і безперервність естетичного розвитку дитини. Проведені спільні музично-естетичні заходи, консультації та інтегровані завдання сприяли формуванню у дітей внутрішньої мотивації до музики, розвитку комунікативних і творчих навичок, здатності до співпереживання та естетичного оцінювання навколишнього світу.

Таким чином, експериментально підтверджено, що системне і комплексне використання музики в естетичному вихованні старших дошкільників, поєднане з активним залученням сім'ї та створенням багатовимірного художньо-естетичного середовища, забезпечує формування високого рівня естетичної чутливості, емоційної відкритості, творчої активності та художньої самостійності дітей, що є основою їх гармонійного духовного та естетичного розвитку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі теоретично обґрунтовано та упроваджено педагогічні умови естетичного виховання старших дошкільників засобами музики. Аналіз сучасних соціокультурних та освітніх викликів засвідчив, що формування естетичної чутливості, художнього смаку та емоційної культури дошкільника є необхідною складовою його духовного й особистісного розвитку. Музика, як найбільш емоціогенне мистецтво, володіє значним потенціалом для збагачення внутрішнього світу дитини та формування здатності переживати й творити красу.

У результаті теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що проблема естетичного виховання старших дошкільників має тривалу наукову традицію, розвинену у працях класиків та сучасних учених. Визначено, що естетичне виховання розглядається як цілісний інтегрований процес, що охоплює емоційно-чуттєвий, морально-ціннісний, когнітивний і творчий розвиток. Виявлено наукові суперечності між потребою суспільства у високому рівні естетичної культури й недостатньою реалізацією її формування в практиці ЗДО, що актуалізує пошук ефективних умов та засобів.

Узагальнено специфіку музики як засобу естетичного виховання дошкільників. Доведено, що музика стимулює емоційне переживання, формує художньо-образне мислення, активізує уяву та творче самовираження, сприяє емоційній відкритості та гармонізації внутрішнього стану дитини. Показано, що музичний вплив у дошкільному віці особливо ефективний за умови його регулярності, варіативності та емоційної насиченості.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективний розвиток естетичної вихованості старших дошкільників засобами музики: створення емоційно-естетичного музичного середовища в ЗДО;

варіативність і художньо-творча спрямованість музичної діяльності; активне залучення родини до музично-естетичного виховання. Визначено критерії, показники та рівні естетичної вихованості дітей, що дозволило забезпечити наукову точність подальшої діагностики.

У ході констатувального етапу експерименту з'ясовано, що рівень сформованості естетичної вихованості у старших дошкільників варіює від низького до високого, при цьому домінує середній рівень. Виявлено недостатню здатність дітей до глибокого емоційного переживання музики, неповне розуміння естетичного змісту творів та обмежену творчу ініціативність, що підтвердило необхідність цілеспрямованої педагогічної роботи.

Здійснено реалізацію визначених педагогічних умов у процесі формувального експерименту. Доведено, що створення емоційно-естетичного музичного середовища, розширення форм музичної діяльності (імпровізація, інтегровані музично-рухові завдання, слухання у супроводі творчих інтерпретацій), а також формування сімейного естетичного простору суттєво підсилюють емоційний відгук дітей, їхню музично-творчу активність та здатність до естетичного оцінювання. Результати експерименту підтверджують статистично значуще зростання рівнів естетичної вихованості за всіма критеріями.

Розроблено методичні рекомендації для вихователів ЗДО, у яких систематизовано ефективні методи, форми й прийоми залучення старших дошкільників до музично-естетичної діяльності. Практично доведено, що індивідуалізація підходів, варіативність творчих завдань, інтеграція музики в повсякденне життя, а також партнерська взаємодія з родиною формують у дітей стійкий інтерес до музики, здатність до емоційних переживань і прагнення до мистецького самовираження.

Отже, результати дослідження підтвердили гіпотезу про те, що ефективність естетичного виховання старших дошкільників засобами музики значно підвищується за умови впровадження визначених педагогічних умов. Застосовані методики й педагогічні підходи сприяли формуванню в дітей високого рівня естетичної чутливості, творчої активності, емоційної емпатійності й художнього мислення. Таким чином, музика довела свою потенційність як універсальний засіб духовно-естетичного розвитку дошкільника, а запропонована система роботи може бути рекомендована для практичного використання в закладах дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЕЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. (2017). *Естетичне виховання дітей дошкільного віку*. Київ: Ліра.
2. Бекетова Ю.В. (1999). Музично-естетичне виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць* Вип.10. Ч.2. С. 39-43.
3. Бобела Т.В., Качур М.М. (2020). Музичний розвиток дітей дошкільного віку: до сутності питання. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 травня 2020 р., Мукачево. С.23-25.
4. Богуш А. М. (2015). *Естетичне виховання в дошкільному закладі: теоретичні засади та практичні технології*. Київ: КІІВ. (монографія).
5. Бубнова І., Стеценко О. (2011). Слухати музику – з натхненням. *Музичний керівник*. № 1. С. 20 – 23.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2002) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун». 1440 с.
7. Ватаманюк Г. П. (2008). *Музика в країні Дошкілля: навч.-метод. посіб.* Кам'янець-Подільський.
8. Вишпінська Я. М. (2020). Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.
9. Воробель М. М. (2019). Емоційно-естетичний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Німеччини. дис....канд.пед.наук. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

10. Гавриш Н. В. (2019). Художньо-естетичний розвиток дошкільників у контексті компетентнісного підходу. Київ: Світич.
11. Газіна І. О. (2015). Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки "Дошкільна освіта", вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський: Аксіома.
12. Гіптерс З. (2001). Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. *Рідна школа*. № 9. С. 60–63.
13. Дербеньова Ю. В. (2020). Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музично-ритмічних ігор: кваліфікаційна робота. Сумський державний педагогічний університет ім. Макаренка.
14. Діалог митців музично-педагогічної освіти України. Колективна монографія. Вип. 2. / Науковий редактор В.Ф. Черкасов, доктор педагогічних наук, професор. / Sammelmonographie. Prob. 2. / Wissenschaftlicher Redakteur V.F. Cherkasov, Doktor der Pädagogik, Professor. Бо Базен / Німеччина. AV Akademikerverlag. 2025. 319 p.
15. Естетика : навч. посіб. (2007) / М. П. Колеснікова, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін. [за ред. В. О Лозового]. К. : Юрінком Ін-тер, 2007. 208 с.
16. Завалко К. (2013). Відкрити музику в собі. *Дошкільне виховання*. № 6. С. 35–37.
17. Завалко К. (2014). Слухаємо музику природи. *Дошкільне виховання*. № 2. С. 34 – 38.
18. Іванова О. І. (2008). Естетичне середовище як складова частина вихованого процесу. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика* : № 2 (25). С. 83 – 96.
19. Інспекторова Т. С. (2009). Естетичне виховання старших дошкільників засобами музики. *Педагогічні науки*. № 54. С. 150–154.

20. Комарова Т. С. (2015). *Естетичне виховання дітей засобами мистецтва*. Київ: Слово.
21. Кононко О. Л. (2011). *Дошкільник у соціумі: психологічні основи соціалізації*. Київ: Либідь.
22. Кононова М. (1982). *Музично-дидактичні ігри для дошкільників*. К. : Просвіта.
23. Кононова М. (1990). *Навчання дошкільників гри на дитячих музичних інструментах*. К.: Просвіта.
24. Косаківська О. (2014). Картотека музичних привітань. *Музичний керівник*. № 2. С. 15–20.
25. Косинкова О.П. (2020). Емоційно-естетичне виховання дошкільників засобами музичного мистецтва. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької*. Вип. 3 (15). – К. : Талком. 282 с.
26. Краснокутська А. (2024). Музика як засіб естетичного виховання дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної освіти*. С. 58-60.
27. Кривошея Н. Б., & Медяник О. В. (2018). Музично-естетичне виховання старших дошкільників засобами дитячої музики сучасних українських композиторів. *Young Scientist*, 10.1, 51–55.
28. Левчук Я. (2013). Українські народні дитячі музичні інструменти: гра музикою чи музикування грою. *Музичний керівник*. №1. С. 4–7.
29. Лісовська Т. А. (2022). *Теорія і методика музичного виховання: навчально-методичний посібник*. Миколаїв: Румянцева Г. В
30. Малінкіна Г. (2014). Музично-ритмічне виховання. *Музичний керівник*. 014. № 4. С. 8–14.

31. Масол Л. (2004). Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. № 10. С. 2–29.
32. Матвієнко О. (2017). Естетичне виховання в умовах сучасного дошкільного закладу: програми та практики. *Збірник наукових праць*. №3. С. 22–30.
33. Михайличенко О. В. (2004). Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. Суми: Наука.
34. Науменко С. І. (1996). Музично-естетичне виховання дошкільнят. К.: Магістр.
35. Науменко С. І. (1995). Основи вікової музичної психології. К.
36. Новгородська Ю.Г. (2008). Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій: навч. Посібник. Ніжин, Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя.
37. Примакова М. (2011). Музично-дидактичні гри з наочними матеріалами. *Музичний керівник*. 2011. № 2. С. 13 – 19.
38. Пушкар Л. (2024). Активне музикування як засіб формування музичного уявлення у дітей дошкільного віку. *Журнал педагогічних і суспільних досліджень*. №6(1). С. 12–20.
39. Романюк І. (2011). Діагностика музичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Музичний керівник*. № 2. С. 26 – 31.
40. Романюк І. (2013). Провідні педагогічні принципи організації музичних занять у дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. №2. С. 4–6.
41. Ростовський О. (2011). Вступне слово педагога до дітей перед слуханням музики. *Музичний керівник*. №1. С. 10– 12.

42. Самбор Л. (2014). Музично-дидактичні ігри на музичних заняттях і в повсякденні. *Музичний керівник*. № 11. С. 14 – 17.

43. Степанова Т. М. (2012). Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку: монографія. К.: Видавничий Дім «Слово».

44. Стріхар О. І., Ярошевська Л. В. (2022). Методика музичного виховання дітей дошкільного віку. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Миколаїв: «РАЛ-поліграфія».

45. Суржанська В. (2012). Музичні творчі завдання: створюємо та використовуємо у роботі з дошкільниками. *Музичний керівник*. 2012. №4. С. 25–31.

46. Сухомлинський В. О. (1976). Вибрані твори: у 5- ти т. К. : Рад. шк.. Т. 1. 653 с.

47. Сухомлинський В. О. (1986). Серце віддаю дітям. К. : Генеза.

48. Танько Т. П. (2005). Музично-естетичне виховання дитини у педагогічній думці зарубіжжя. *Теорія та методика навчання та виховання*. Вип. 15. С. 116 – 122.

49. Танько Т. П., Чернявська М. В. (2017). Естетичне виховання дошкільників засобами музики. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. С. 123-130.

50. Танько Т., Чернявська М. (2019). Естетичне виховання дошкільників як наукова проблема у першій половині ХХ століття. Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. 26 (2). С. 293-298.

51. Теряєва Л. (2011). Дитячий оркестр у дошкільному закладі. *Музичний керівник*. № 3. С. 4 – 7.

52. Теряєва Л. (2012). Розучування нової пісні на музичних заняттях з дошкільниками. *Музичний керівник*. №7. С. 18–20.
53. Ткаченко Л. (2021). Естетичне виховання дітей дошкільного віку: методичні підходи. *Наукові записки педагогічного університету*. № 12(2). С. 78–86.
54. Тодосієкно Т., Андрійцев О. (2024). Розвиток творчого самовираження дітей дошкільного віку засобами альтернативних прийомів малювання. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*. №1. С. 43-51.
55. Фоломєєва Н.А. (2000). Педагогічні технології естетичного виховання дітей засобами музичного мистецтва в навчальних закладах нового типу Сумщини. *Педагогічні науки*. С. 447-453.
56. Шевнюк О. М. (2020). *Сучасні підходи до естетичного виховання дітей дошкільного віку*. Київ: КНТЕУ.
57. Шевчук А. (2012). Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. №9. С. 15–18.
58. Шевчук А. (2010). Залучаємо малят до музичної скарбниці. *Мистецтво*. №3 (13). С. 36– 41.
59. Шункар Т. (2015). *Естетичне виховання дошкільників: історія, теорія, практика* (кафедральна монографія). Київ: Видавництво КУБГ.
60. Шуть М. (2013). Музична гра в сучасному художньо-естетичному процесі. *Музичний керівник*. № 4. С. 20 – 25.
61. Якимчук С. (2003). *Методика музичного виховання: навч. посіб.* Рівне: РДГІМ.